

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

→ פערלאג: חברה „אחיאסף“. ←

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורת פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau. 7 Feber 1901. | נומר 6. | קראקויא, שבט תרס"א.

אינהאלט.

ה. תרס"א ← וואכען־קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון: חודש	די טעג פון: וואך	שבט פעבער־לוטי		נייער ס.: פעבער	אלט. ס.: יאנואר
כ"א	זונטאג			10	28
כ"ב	מאנטאג			11	29
כ"ג	דינסטאג			12	30
כ"ד	מיטוואך			13	31
כ"ה	דאנערס.		*) פעווראל	13	*1
כ"ו	פרייטאג			14	2
כ"ז	שבת	שבת משפטים.		15	3

קורצע פערצייכנונגען פון דער יידישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
כ"א	ה' תצ"ד	געהרגעט עקדה"ש ר' יצחק ב"ר דוד אין קראקא.
„	ה' תקעא	געשטארבען ר' יהודה ליב בן זאב.
כ"ב	ג' תשצט	בטל געווארען די גזרה פון קליגולא צו שטעלען א צלם אין בית המקדש.
כ"ג	ה'תרכ"ד	געשטארבען הר' מיכאל זק"ש רב אין בערלין.
כ"ד	ה' תר"כ	„ אין קרעמניץ ר' יצחק בער לעווינזאהן.
כ"ה	ה'תרמ"ג	„ אין קעניגסבערג הג' ר' ישראל ליפקין.
כ"ו	ה' רמ"א	פערברענט עקדה"ש 17 אנוסים אין שפאניען.
כ"ז	ה'תקפ"ו	געשטארבען הג' ר' בנימין ברודא הורדנא'ר רב.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4

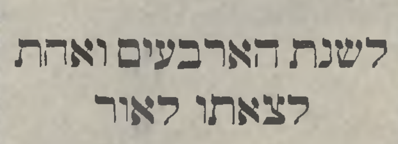
אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

דער יוד' איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער **1920a Nachtrag VII.**

זקן העתונים העברים
וראשון לציון,

מכתב עתי לכל דבר הנוגע ליהודים בפרט וענ̇יני מדינה ספרות ומדע בכלל,
יוצא בפטרבורג מדי יום ביומו.

בראשית שנת תרס״א נמלאו כבר ״ארבעים שנה, מאז החל המליץ לצאת לאור, ושנות בינה אלו פוטרות אותנו מלדבר על ערך המליץ׳ ואם נאמר להללו — יהלל המפעל את פועלו ולא הפועל את מפעלו. עלינו רק להגיד, כי ככל אשר עשינו עד כה לגדל ולשכלל את המליץ, כן נתאמץ עוד לפארו ולתקנו, כי לתקון צריך גם הטפעל היותר מתוקן. רק בדבר אחד לא יעשה בהמליץ אף שנוי כל שהוא — בשטת המליץ: בדרך אשר עמד עליו המליץ הלוך ילך רק קדימה, קדימה, אבל לא יסור ממנו ימין ושמאל, כי שבעים ושבעה דרכים לאור מתעה ורק דרך אחד לאור שמש נצח ישראל. ולמען יראה כל איש בעיניו את הדרך הזה התאמץ המליץ תמיד לברר כל דעה, בהיות המליץ תמיד לא דעת היחיד (רק דעת עורכו ומו״לו), כי אם דעת הכלל כלו, כאשר יעיד הציור

קבוצת סופרים

תשורה לחותמי המליץ לשנת 1900. הקבוצה הנכבדה הזאת היחידה במינה תעיד,

מי ומי המה ראשי המדברים לעם מעל עמודי המליץ, בתמונה הזאת יראה הרואה ראשי מפלגות שונות בעמנו, נאוני העט והמחשבה, עמודי החכמה והתורה, אנשי מעשה ופעולה מוחשית, וכלם עדים המה, עד כמה יפיץ המליץ אור על כל פעולה. והיא שעמדה לרבים להיות נאמנים לדעות נכונות כל הימים גם בצרפם מעשה למחשבה, כי כבר בראשית צאתם למפעלם ידעו אותו ידיעה נכונה ברעתם את דעת חבריהם ודעת מתנגדיהם גם יחד, ולכן לא יכלו כל הרוחות המצויות ושאינן מצויות לזוז אותם ממקומם.

ולשנה הבאה הננו להכין עוד קבוצה של סופרים ועל פי חפץ רבים תהיה הקבוצה השניה לא ציור לתלות על הכותל כי אם

אלבום של תמונות

לפאר את השלחנות. את האלבום הזה יקבלו בשנת 1901 כל חותמי המליץ לשנה תמימה חנם אין כסף.

מחיר „המליץ״ 1) ברוסיא: לשנה 10 רו״כ; לחצי שנה 5 רו״כ; לרבע שנה 2.50 רו״כ; לחדש 85 קאפ׳.
2) בשאר ארצות: במשלוח שלש פעמים בשבוע, לשנה 12 רו״כ, לחצי שנה 6 רו״כ, לרבע 3 רו״כ בשטרי רוסיא, או בשטרי חו״ל לפי הערך; במשלוח בכל יום: 15 רו״כ לשנה, או שטרות חו״ל לפי הערך

חותמי המליץ לשנת 1901 יוכלו לקבל את התמונה **קבוצת סופרים** (קבוצה ראשונה) במחיר א׳ רובל.

את התמונה רבת הצבעים **החשמונאים** עם המשלוח במחיר א׳ רובל.

כן יקבלו את המאספים האסם, הגת, הגרן, הגן ואת הספור בית אגולר כלם יחד במחיר שני רובלים.

פון איש יהודי **בלעטער** פון א טאגבוך

גייען ארוים אין וויפוסקען (העפטען). יעדער וויפוסק פולע צוויי ג״ויסע דרוק בויגען (32 זייטען)

ארטיקעלען פון לעבען און נאטור, וויסענשאפט און קונסט.

דער פרייז פון די בלעטער 50 ביכלאך — 4 רובל; 25 ביכלאך — 2 רובל; 12 ביכלאך — 1 רובל; 1 ביכל — 12 קאפ׳.

די לעזער פון די בלעטער בעקומען אויך נאר פאר 1 רובל די אלעאגראפיע חשמינאים.

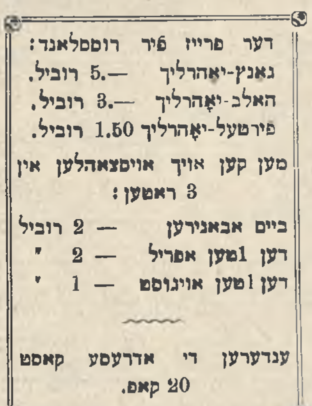
די פאדפישציקעס (אבאָנענטען) פון

המליץ

וועלען בעקומען די בלעטער פופציג וויפוסקען נאר פאר דריי רובל.

Редакт. газ. „Гамелицъ“ Л. А. Рабиновичу, С.-Петербургъ, Торговая 17. :אדרעס
Redacteur des „Hameliz“ L. Rabinowitz, St. Petersburg, Torgowaja 17.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 6

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעססען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאֶהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאֶהריג —.6 "
פירטעליאָהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

קראָקויא, שבט תרס"א. נומר 6. **Krakau,** 7. Feber 1901.

איבער די אויפגאבען פון א ראבינער היינטיגע צייט.

ב.

אין אונזערען ערשטען מאמר האָבען מיר בעשפּראָכען אַלץ וואָס איין ראַבינער האָט צו טהון אין זיין קאַנצעלאַריע ווי אויך פאַר צדקה־זאַכען, איצט ווילען מיר רעדען איבער די הויפּט-בעשעפטיגונג פון א ראַבינער, איבער זיין גייסטיגע אַרבייט.

דער גייסטיגער אַרבייט דאַרף דער ראַבינער אָבגעבען דעם גרעס־טען טהייל פון זיין צייט, דערהויפּט דאַרף ער זיך אָבגעבען מיט דער ערציהונג ביי זיך אין שטאָדט. די מעהרסטען תלמוד תורה'ס אין די יודישע שטעדט ווי אויך די, וועלכע געפינען זיך אויסער דער טשער־טא פון רוסלאַנד, זענען נאָך לאַנג נישט דאָס, וואָס מיר פערלאַנגען פון זיי. אין די יודישע שטעדט לערנען די קינדער אָהן א סיסטעם און אין די „רוסישע" שטעדט ווערט אין די תלמוד תורה'ס זעהר ווייניג צייט אָבגעגעבען פאַר די יודישע למודים. די רעזולטאַטען פון דעם זענען זעהר טרויעריג. קינדער לערנען 5 אָדער 6 יאָהר און געהען אַרויס פּשוט בורים דְאוֹרַיְיתָא, זיי זענען ניט אים שטאַנד איין קאפּיטעל תנ"ך אָבצולערנען אָדער צו לעזען א קליין לייכט ביכיל אָהן נקודות. און עס פערשטעהט זיך פון זיך אַליין, אַז ווי באַלד דאָס יונגיל איז ניט אים שטאַנד זיך צו אינטערעסירען פאַר לשון קדש, פערגעסט ער אין איין אָדער צוויי יאָהר אויך דאָס ביסיל, וואָס ער האָט אין דער תלמוד תורה געלערענט. די סבות פאַר וואָס עס געהט אַזוי שלעכט צו אין די תלמוד תורה'ס זענען זעהר פיעל, און איינע פון די וויכ־טיגסטע איז וואָס עס פעהלען אונז טיכטיגע לעהרער אויף העברעאיש און אויפזעהער אויף די תלמוד תורה'ס, וועלכע זאָלען אכטונג געבען אויף דאָס לערנען. עס געפינען זיך אַפילו כמעט אין יעדער תלמוד תורה משגיחים וועלכע דארפען און מוזען אויף אַלץ השגחה געבען, אָבער מיר ווייסען דאָך ווי שטאַרק די משגיחים, וואָס מען קלויבט ווידער דאָס רוב אויס ניט די, וועלכע מען דאַרף, קימערן זיך, צי מען לערנט דאָרט גוט יודיש אָדער שלעכט.

עס איז אַפילו איינגעפיהרט אומעטום, אַז דער ראבינער איז געשטעלט איבער די משגיחים, אָבער ניט אין אַלע שטעדט מישט זיך דער ראבינער אין דער תלמוד תורה, ווייל ער וויל ניט אנריה־רען אין כבוד פון יענעם גבאי, וועלכער איז אַ מוֹשל יְחִידִי. מיר איז בעקאַנט איין שטאָדט אין דער ליטאַ, וועלכע האָט כמעט אויסגענומען אַ תנאי מיט איהר נייעם רב, אַז ער זאָל זיך ניט מישען אין די ענינים פון תלמוד תורה. אַזוי אָבער דאַרף עס ניט זיין. דער ראַבינער מוז השגחה געבען, אַז עס זאָל אויסגעפילט ווערען דאָס פּראָגראַם, וועל־כעס מען האָט פאַר די תלמוד תורה געמאַכט, ער מוז זאָרגען, דאָס די לעהרער זאָלען עוסק זיין באמונה, ער מוז צונלייך זאָרגען צו ווירקען אויף די שילער, אין די העכערע קלאַסען דאַרף ער אַליין געבען איינינע שטונדען.

עס פערשטעהט זיך פון זעלבסט אַז דערצו איז אָבער נייטיג, דאָס דער ראַבינער זאָל אַליין קענען גוט העברעאיש, יודישע געשיכטע, און וואָס דער עיקר איז ער זאָל זיין איין יוד, וואָס וויים ווי טהייער צו האַלטען דאָס יודענטהום. אָהן די לעצטע פאָדערונג קענען מיר זיך איין ראַבינער גאָר ניט פאָרשטעלען. מיט דער תלמוד תורה אַליין איז דער ראַבינער נאָך ניט יוצא, ווייל אַחוץ דער תלמוד תורה גע־פינט זיך נאָך אין אַלע שטעדט אַ גרויסע צאָהל חדרים, וועלכע בעדאַרפען נאָך מעהר השגחה איידער די תלמוד תורה, ווייל די ת"ת האָט נאָך לכל הפחות פאָרט משגיחים, די חדרים אָבער האָבען אויף זיך קיין השגחה ניט, און די עלטערן אַליין זאָרגען אויך זעהר ווייניג, דאָס זייער קינד זאל קומען צו איין גוטען מלמד. ווידער ליעגט אויף דעם ראַבינער דער חוב אָפט די הדרים בעזוכען, די קינדער פערהע־רען, זעהן ווי עס געהט דאָרטען אַלץ צו. די רעגירונג גיט דעם ראַ־בינער די מאַכט דערצו. ער קען און מוז טאַקי דערפאַר זאָרגען איינ־צופיהרען דאָרט געוויסע אָרדנונג, כדי עס זאָלען ניט פערלאָרען געהן אומזיסט די קינדערשע יאָהרען און קרעפטען. דער ראַבינער דאַרף אויך זאָרגען, אַז צווישען די מלמדים זאָלען זיך ניט געפינען קיינע אונוויסענדע מענשען. לויט דעם געזעץ קען אַפילו יעדער יוד, ווערען אַ מלמד, ווען ער צאָהלט נור אָב פאַר איין בילעט דריי רובל, אבער למעשה איז דאָך, אַז ווען עס שיקט ווער אַריין 3 רובל צום דירעקטאָר פון די פאָלקס־שולען צו קריגען אַ שיין אויף מלמדות, פרעגט דער דירעקטאָר פריהער אָן ביים ראַבינער, צי דער און דער איז באמת אים שטאַנד איין מלמד צו זיין. דאָס האָב איך שוין אין איין קורצער צייט פון רבנות אַליין אין מיין אייגענער פּראַקטיקע געהאַט. אם כן, זענען דאָך טאַקי די ראַבינער אַליין שולדיג, אויב זיי גיבען איין נור־טען ענטפער נור פון רחמנות וועגען, אָדער ווייל קרובים פון דעם מלמד

האבען איהם געבעטען און ער קען זיי ניט אבזאגען. אזא רחמנות פאר דעם מלמד איז איין אכזריות פאר די קינדער.

איז דער ראבינער אים שטאנד איינצואורדנען א גוטען חדר לויט די פארדערונגען פון דער פעדאגאגיק, איז נעוויס גוט, אויב ניט, טאר ער ניט זאגען, אז ווי באלד איך קען די אלטע חדרים ניט אין גאנצען אוממאכען, זאלען זיי שוין בלייבען ווי זיי זענען. ער טאר זיין השגחה פון זיי ניט אראבנעהמען; ער מוז אפט קומען אין די חדרים, ער מוז זיך מיט די קינדער נעהנטער בעקענען. דערצו איז זעהר איין גוטעס מיטעל שבת און ימים טובים מאכען איין בעזונדער מנין פאר די קינדער מיט די מלמדים. אין דעם מנין קומען אלע קינדער מיט זייערע לעהרער, וועלכע גיבען אויף זיי אכטונג און צוגלייך בעווייזען זיי די קינדער וואס מען דאווענט און ווי מען דאווענט. דער ראבינער איז מחויב אזוי אפט נור ווי מעגליך דעם מנין צו בעזוכען און פאר די קינדער צו דרשה'נען איבער אזעלכע ענינים און מיט אזא לשון, אז די קינדער זאלען איהם גוט פערשטעהן. די דרשה פון דעם ראבינער מוז טראגען מעהר דעם כאראקטער פון איין אונטערהאלטונג. די קינדער געווינען פיעל מעהר דורך דעם, ווען מען לעגט זיי פאר פראגען, אויף וועלכע זיי דארפען ענטפערן. און אזוי ווי אין דער אונטערהאלטונג ווענדעט זיך דער רעדנער ניט צו איינעם, נאר צו אלעמען, פיהלען זיך די קינדער ניט געדריקט; ווער עס ווייס ענטפערט, און ווער ניט, גיט זיך שוין מיה, ער זאל אויך זיין אים שטאנד צו בעאנטווארטען. ביי אלע אזוינע ימים טובים ווי חנוכה, פורים, ווי אויך חמשה עשר בשבט, ל״ג בעומר, און אין די גרויסע ימים טובים מאכט דער ראבינער פאר אלע קינדער פון די חדרים ווי אויך פאר די ת״ת קינדער איין פייער מיט בילדער ביים צויבער לאנטערנע. עס ווערט די קינדער דערצעהלט די בעדייטונג פון דעם יום־טוב און מען גיט זיי די געלעגענהייט, זיי זאלען האטש עטליכע טעג אדער נאך װעניגער, עטליכע שעה אין יאהר פרעהליך די צייט צוברינגען, און וואס דערהויפט איז מען גיט די מעגליכקייט, דאס אלע קינדער אהן אונטערשיעד פון ארים און רייך זאלען זיין צוזאמען און זאלען זיך גלייך פיהלען. אזוינע ימים טובים האבען זעהר א גרויסע ווירקונג אויף די ערציהונג אין נאציאנאלען גייסט.

ווען דער ראבינער מערקט צווישען די קינדער גוטבעגאבטע, וועלכע זענען שוין אים שטאנד פיעל מעהר צו לערנען ווי די לעהרער זענען אים שטאנד זיי צו געבען, ווייל די אנדערע קינדער זייערע חברים קענען ניט גלייך מיט זיי ציהען; אדער ווען ער מערקט אזוינע קינדער, מיט וועלכע מען קען שוין לערנען סיסטעמאטיש יודישע געשיכטע און אויך ליטעראטור, דארף ער אזוינע קינדער לכל הפחות איין מאל אוואך אויפקלויבען (געווים איז דאס בעסער אין א פרייעם טאג פאר זיי ווי, פרייטאג, שבת, און פאר גימנאזיסטען זונטאג) און ער מוז זיך מיט זיי פערנעהמען. איין מאל אוואך איז טאקי וועניג, אבער דערפאר קען ער שוין זארגען, דאס די קינדער זאלען די גאנצע וואך מיט ביכער פערזארגט זיין, וועלכע זיי מוזען דורכלעזען אין פערלויף פון דער וואך און בעת זיי קומען בייטען זייערע ספרים, פרעגט ער זיי פונאנדער און רעדט זיך מיט זיי דורך וועגען דעם וואס זיי האבען געלעזען. אבער גוטע ספרים צו בעקומען איז אויך ניט לייכט, עס איז דערום נייטיג איין ביבליאטהעק און אזא ביבליאטהעק איז נייהטיג פאר אלע קלאסען מענשען, און דער ראבינער פון יעדער שטאדט מוז טאקי זארגען אזא ביבליאטהעק צו גרינדען.

דער חסרון פון ביבליאטהעקען איז זעהר פיהלבאר אין פיעל קהלות און אין דעם האבען טאקי נור די ראבינער שולד. א פריוואטמענשע איז ניט אלע מאל גרינג צו בעקומען איין ערלויבעניש אויף

פעלעטאן.

חמשה־עשר בשבט.

וואלד פאנטאזיען.

אין וואלד איז ראש השנה. פאר די בוימער אלע איז היינט דער יום־הדין, היום הרת עולם! היינט ווערען זיי אלע, גרויס און קליין, דער דיקער גביר אין דער שווארצער קאפאטע, רבי דוב, און די ארימע טרויעריגע ווערבע מיט די הויקערדיקע צוקאלעצעטע צווייגען, די שטאלצע סאסנעס און די בערדיקע לאפצאטע קליאנעס, די פרעהליכע ברוינע ליפע און די בלאסע לייכטזיניגע בערעזע מיט די צופודערטע האר, אלע ווערען זיי היינט גע'משפט, אלעמען ווערט זיי היינט ארויסגעגעבען זייער גזר־דין, ווער צום לעבען און ווער צום טוידט, ווער עס זאל געדייהען און בליהען און ווער עס זאל פערדארען און פערטריקענען. אין וואלד הערשט א הייליגע רוהע, אלעס איז ערנסט און טרויעריג. אלע בוימער שטעהען פערדאנה'ט און אנגעבלאזען אונטער דעם בלייענעם חמארנעם הימעל, וועלכער איז אנגעפעלצט מיט דיקע וואלקענס. אלע בוימער זענען אנגעטהון אין ווייסען, אין שנייענע טלית־קיטל מיט זילבערנע גלאנציגע עטרות, א שטילער קאלטער ווינטעלע געהט דורך ווי א ציטער, ווי א הרהור־תשובה דורך אלע קעפ, און די בוימער שאקלען זיך שטיל און אומעטיג, הודזען און קרעכצען און זענען מתפלל אויף איין אונפערשטענדליכען לשון אונפערשטענדליכע תפלות. די אונשולדיגע קליינע יאלקעליך שטעהען ווי היטלען צוקער' קופעסווייז, ריהרען ניט מיט קיין גליד און קלעמען שטיל, קוקענדיג אויף די אלטע, וואס בורצען און מורמלען אזוי מורא'דיג. גאנץ אויבען־אן אויף א בערגיל שטעהט דער אלטער גראב און שאקעלט ברוגז'דיג די ווייסע קוצמע, ער זיפצט און ברומט און מאכט מיט די לאנגע דארע צווייגען, דאס זאגט ער מוסר פאר תקיעות און מיט א הויזעריגען קול בייזערט ער זיך אויף דעם ציטערנדיגען עולם. ער מוסרט און מוסרט און רעכענט זיי אויס זייער לאנגען פעקיל עברות, דעם גרויליגען צעטיל פון פערגאנגענע ווינד, פערגעסענע חטאים. ער שטראפט זיי וואס זיי האבען א גאנץ יאהר געלעבט אהן א רעכנונג, אהן א חשבון־הנפש, פערגעסען אז די וועלט איז נור א פרוזדור, א פארהויז צו א בעסערער וועלט, וואו זיי האבען געלעבט אין טאג אריין, א גאנצען קיילעכדיגען זומער נור געזוכט תענוגות עולם הזה, געזויפען מיט טויזענדער מיילער דעם זיסען זאפט פון דער זינדיגער ערד, געבאדען זיך אין מחיה'דיגען טוי, געפוצט זיך מיט גרינע בלעטעליך און אלערליי בלומעליך, געשטאלצירט מיט זייער וואוקס, געצויגען זיך אלץ ארויף, צו דער גאלדענער זון, געשושקעט זיך גאנצע נעכט אים שטילען שיין פון דער לבנה, געזונגען און געקלונגען, ניט געבויגען זיך פאר דעם רוישענדיגען ווינד. און ער דערצעהלט, דער אלטער גראב, פון יענער וועלט פון גיהנם און גן־עדן, ווי די פרומע בוימעליך וועלען זוכה זיין, קיין ווערים זאלען זיי ניט עסען, און גלייך נאכ'ן אבהאקען וועט מען פון זיי מאכען טייערע מעביל פאר דעם גן־עדן און זיי וועלען אייביג גלאנצען און בלאנקען און די צדיקים וועלען זיך מיט זיי פרעהען, און פון גיהנם דערצעהלט ער. ווי מען וועט ברענען די זינדיגע בוימער, ווי זיי וועלען זיך פרעגלען אויפ'ן העלישען פייער אין זייער אייגענע פעך, ווי פון יעדער עברה ווערט געבארען א ווארים מיט מעסענע נעגיל מיט קופערנע ציינער, און די ווערים וועלען צופרעסען זייערע ווארצלען און זיי וועלען פערפאלען אהן רחמנות. ער מוסר'ט און שטראפט, און די בוימער שטעהען איינגעהויקערט, ארויפגערוקט די קוצמעס אויף די אויגען, שטעהען אלע פערפרארען און פעראומעט, אויסגעדארטע און אויסגעקווארטע, און עס פריהרט זיי יעדעס גליד, און די מארך ווערט אין זיי פערגליווערט, און זיי ווארטען פערקלעמט אויף די תקיעות.

עפֿענען אַ ביבליאטהעק, פֿיעל מאל ווערען איהם שווירינקייטען געמאכט, דאַנענען אָבער איז דאס זעהר לייכט פֿאר יעדען ראַבינער, ער קען איין ערלויבניש גאַנ׳ן לייכט בעקומען, און פֿון די ראַבינער טאַקי היינגט עס אָב, אז אין יעדער שטאָדט זאָלען צו גלייך מיט בתי־מדרשים, שולען, זיך געפינען ביבליאטהעקען, וועלכע קענען מיט דער צייט אַלין גרעסער ווערען.

וואָס אנבעלאַנגט פֿארלעזונגען איבער געשיכטע און ליטעראַטור פֿאַר גרויסע, ערוואַקסענע מענשען, איז דאס נור אָבהענגיג פֿון דער שטאָדט. עס איז פֿאַרהאַן שטעדט, וואו די אינטעגליגענץ איז אַליין לעבענספֿעהיג גענוג, און מען דאַרף זיי ניט קלאַפּען אין פֿענסטער, דערמאָהנען זיי ווער זיי זענען — אין אַזעלכע שטעדט מוז דער ראַבינער זיינע פֿארלעזונגען האַלטען דערהויפּט פֿאר דעם פשוט׳ען עולם. פֿערקעהרט אָבער, וואו די אינטעליגענץ שלומערט, מוז ער זיך די גרעסטע מיהע געבען זיי צו זיך צוצוציהען, הן דורך פֿאָרלעזונגען אין געשיכטע און ליטעראַטור, הן דורך די דרשות, וועלכע ער האַלט ביי יעדער געלעגענהייט און אין וועלכע ער דאַרף ערקלערען די חובות פֿון דער אינטעליגענ׳ן צו דער מאַסע און די נאַציאָנאַלע אויפֿגאַבען פֿון אונזער פֿאלק.

עס איז זעהר פֿיעל אַרבייט פֿאר איין ראַבינער, אפשר מעהר איידער עס איז מעגליך, אָבער מיט דער צייט קען זיך יעדער ראַבינער געפֿינען גענוג העלפֿער אין יעדער שטאָדט.

דאס זענען אין קורצען די חובות פֿון איין ראַבינער היינטיגע צייט. צי דאַרף מען דערצו האבען עכט בעגייסטערטע ראַבינער, וועלכע קענען גוט העברעאיש, יודישע געשיכטע און ליטעראַטור, ראַבינער וועלכע זענען איבערגעגעבען מיט דעם גאַנצען הארצען צו זייער פֿאלק, אָדער איז אפשר טאַקי גענוג אַ פשוט׳ער רופא, א אינזשענער, וועטערינאַר און פּראָוויזאָר? אויף די פֿ־אַגע זאל זיך יעדער אליין ענטפֿערען.

ד״ר משה אלעזר אייזנשטאַדט
ראַבינער אין ראסטאָב אם דאָן.

פאליטישע איבערזיכט.

דער האַנדעלסקאָנטראַקט.— די קאַנאַלען אין פּרייסען.— דער עסטרייכישער פאַרלאַמענט.— דאס פֿעראייניגטעזטין אין פראנקרייך.— ווילהעלם אין ענגלאַנד.

אין 1903־טען יאָהר ענדיגט זיך דער טערמין פֿון האַנדעלסקאַנטראַקט־ן צווישען דייטשלאַנד און אַנדערע מלוכות. נאָך דעם קאָנטראַקט, וועלכער איז אָבגעמאַכט געוואָרען אין דער צייט, ווען גראַף קאַפּריווי איז געווען קאַנצלער, איז, ווי בעקאַנט, פֿערקלענערט געוואָרען דער אָבצאָהל אויף געטריידע וואס עס קומט פון אויסלאַנד פֿון 5 מארק אויף $3\frac{1}{2}$. דער האַנדעלסקאָנטראַקט איז געווען זעהר וויכטיג פֿאַר דייטשלאַנד און פֿאר רוסלאַנד. דאָס רוסישע געטריירע האָט געפֿונען וועגען דער קלענערער אבצאָהלונג אַ גרויסען אבגאַנג אין דייטשלאַנד און דערפֿאר האט רוסלאַנד געמאַכט פֿיעל הנחות אין די אבצאהלונגען פֿאַר דייטשע פֿאבריקאציאָנס־אַרטיקלען. אבער די דייטשע פאמעשציקעס האָבען די גאַנצע צייט ניט אויפֿגעהערט זיך צו קלאָגען און צו פֿילדערען, דאס דער האַנדעלס־קאַנטראַקט הרג׳עט אוועק אין גאַנצען די לאַנדווירטשאַפֿט אין דייטשלאנד, ווייל ביי די ביליגע מקחים פֿון אויסלענדישען ברויט לוינט זיי ניט צו בעאַרבייטען די פֿעלדער. די שארפֿע פֿיינדשאַפֿט פון די פאמעשציקעס איז דער רעגירונג זעהר ניט געווען צום האַרצען, ווייל זיי זענען די פֿעסטע זייל, אויף וועלכע די רעגירונג האָט זיך פֿון תמיד אָן געשטיצט. די פֿינדשאַפֿט האָט זיך קלאָר אַרויס געוויזען, ווען מיט אַנדערטהאַלבען יאָהר צוריק האט די רעגירונג פֿאָר־

שא, אט איז געוואָרען גאַנץ שטיל, שטיל ווי אויפ׳ן בית־עַלְמִין, אלע בוימער שפיצען די אויערען, און פלוצלינג גיט דער ווינד א בלאָז אין זיין הילכינען שופר, און פערגעהט זיך — תְּקִיעָה! עס הילכט דער גאנצער וואלד, א רויש געהט דורך ווי אַ חוואליע דורך די ציטערנדע בוימער, און ווידער שטיל... און די בוימער מורמלען אין דער שטיל, רוישען מיט אַ פערשטיקטען קול, זענען זיך מתודה בְּלַחַשׁ, דער גאנצער וואַלד זיפצט און קרעכצט — הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם! —

* * *

אין וואלד איז איום־הַדִּין. איצקע — דעם האלצ־סוֹחֵר׳ס פריקאשציק געהט ארום ווי א בייזער גייסט איבער דעם שטילען וואלד, כְּבַקָּרַת רוֹעֶה עֶדְרוֹ, ווי דער פאַסטוך די שעפעליך בעטראַכט ער יעדען בוים און מִשְׁפָּט אויף טויט און אויף לעבען, און וועמען ער קלאמעוועט מיט זיין רויטען בלייער, דער איז א בֶּן־מָוֶת, פאר דעם העלפט קיין ביט און קיין בעט. און הינטען געהען די מַלְאֲכֵי חַבָּלָה די שרעקליכע טעסאקעס מיט שארפע זעגען מיט בלאנקע העק, נאָז און אויערען פערוויקעלט מיט רויטע פאציילעס ווי פערמאסקירטע גזלנים, מיט פערפראַרנע ווייסע בערד; דער שניי ציטערט אונטער זייערע גראבע שטיוועל, פון מויל שלאָגט א פאר און זיי פערשפרייטען ארום זיך טויט און פערוויסטונג. די בלאנקע העק בליטצען און דונערען, די זעג שקריעט מיט די שפיציגע ציינער, דער פערמשפט׳ער בוים חריפעט און חארהעלט, שוידערט פון פוס ביז׳ן קאפ און נוסס׳ט און טראך! — טראך! — טראַך! — עס פאלען איינער נאך דעם אנדערען די גרעסטע און די שענסטע בוימער. וואלקענס שניי הויבען זיך אויף פון די צורודערטע צווייגען און ערפילען די לופט מיט געדיכטען ווייסען שטויב, אין וואַלד איז א רויש און א גיפילדער. עס האַקט און עס קלאפט, עס טרעשצעט און עס ברעכט, די אַרומיגע בוימער ציטערען און פלאַטערען, דערשראָקענע שוואַרצע ווארענעס פליהען אַרום און קראַקען, דער גאַנצער וואלד הילכט און קלאָגט אויפ׳ן קול און דער דונערנדער ווידער־קול גיט איבער פון בערגיל צו בערגיל, פון בוים צו בוים די שרעקליכע בשורה. אין וואלד איז דער יום הדין.

* * *

אין טיעפֿען וואַלד, צווישען די געדיכטע קוסטעס, אונטער די פֿערפלאָנטעוועטע וואָרצלען פֿון א הונדערטיאהריגען דוב, אונטער הרודעס מאָך, דאַרע צווייגען און פערפֿוילטע בלעטער — איז א פֿינסטערע הייל, א טיעפֿע דונקעלע נאָרע, דאַרט וואָהנט דער תּוֹשָׁב־הַיַּעַר, דער שוואַרצער קאסמאַטער רבי בער מיט זיין בעריכע און זיין גאנצער שוואַרצער פאמיליע. רבי בער אין פעלצענעם שלאפראָק ליעגט און דרעמילט, סאפעט ווי א בלאזזאַק און וויגט די פעטע לאפע. די ברוינע בעריכע אין מאַרגען־ראָק מיט צופודערטע האָר זיצט אנגעשפיצט די קליינע אויערען און הערט זיך צו דערשראָקען צום געפילדער אין וואַלד.

— בעריל, בעריל! בערציק! דו הערסט?

דער בער בירצעט פון שלאָף און דרעמילט ווייטער.

— בעריל! בערציק! — שטורכעט איהם די צערטליכע פרוי — דו ביזט טויב צי וואס!

רבי בער עפענט די פערגליווערטע אויגען און הויבט אויף דעם קאָפּ.

— האַ, וואס?

— הערסט דעם געפילדער? עפים פאלען שוין ווידער די בוימער איינער נאָך דעם אנדערען, איז שוין ווידער אַ גרויסער שטורמווינד?

א, דאָס איז אלץ דער פערפלוכטער איצקע, וואס האט זיך איינגענאַדיעט ביי אונז אין וואַלד און מאכט אן אלע צרות. א, איך האב שוין דאס לאנג געוואוסט. די צייטונגען האבען שוין לאנג געשריעבען אַז פון די

געלענט דעם פרייסישען פּאַרלאַמענט אַ פּראָיעקט צו בויען קאַנאַלען אין לאַנד, און דער פּאַרלאַמענט, וואס האָט אין זיך אַ גרויסע צאָהל דעפּוטאַטען פון פּאמעשציקעס, האָט דעם פּראָיעקט ניט אָנגענומען. איצט איז די רעגירונג ווידער געקומען אין פּרייסישען פּאַרלאַמענט מיט דעמזעלבינען פּראָיעקט צו בויען קאַנאַלען צווישען די טייכען, וואָס שניידען דורך פּרייסען, כדי דורך דעם בעסער צו פעראייניגען אַלע פּראָווינצען פון לאַנד. די קאַנאַלען קענען האָבען אַ גרויסע בעדייטונג אין אַ מלחמה־צייט, ווייל זיי גיבען דער רעגירונג די מעגליכקייט צו פיהרען חיל און פּראָוויאַנט איבער נייע וועגען, און ווייטער וועלען זיי זיין זעהר וויכטיג פאַר דעם האַנדעל, ווייל ראַם פיהרען סחורה מיט שיפען קאָסט פיעל וועהלוועלער ווי מיט דער באַהן. נאָך דעם פּראָיעקט פון דער רעגירונג דאַרפען די קאַנאַלען קאָסטען 389 מיליאָן מאַרק. אַזוי אָבער ווי די פּאמעשציקעס זעהען פון די קאַנאַלען פאַר זיך קיין טובה ניט אַרויס און אַזוי ווי זיי זענען אין כעס געוועזן אויף די רעגירונג פאַר די האַנדעלס־קאָנטראַקטען, וואָלטען זיי געוויס אויך איצט דעם פּראָיעקט פון דער רעגירונג ניט אָנגענומען. פון פערמאַכען דעם איצטיגען פּאַרלאַמענט און בעשטימען נייע וויבאַרעס האָט די רעגירונג ניט געקאָנט האָפען קיין פערענדערונג, ווייל ביי די וויבאַרעס צום פּרייסישען פּאַרלאַמענט, אַ'ן אונטערשיעד פון דעם דייטשען פּאַרלאַמענט, האָט ניט יעדער בירגער אַ שטימע, נאָר די רייכערע קלאַס. די אַרבייטער־פּאַרטיי, וועלכע איז פעראינטערעסירט, אַז ברויט זאָל זיין ביליג, האָט אין פּרייסישען פּאַרלאַמענט קיין פערטרעטער נישט. נייע וויבאַרעס וואָלטען געוויס געגעבען דעמזעלבען רעזולטאַט. דערום איז די רעגירונג געקומען צו דער דעה צו מאַכען הנחות די פּאמעשציקעס, און דער ערשטער מיניסטער ביולאָוו האָט טאַקי בפירוש צוגעזאָגט צו פערהעכערען די אָבצאָהלונגען אויף געטריידע, וואָס קומט פון אויסלאַנד. דער פּאַרלאַמענט האָט אויך אָנגענומען אַ בעשלוס, נאָך וועלכען עס פערלאַנגט פון דער רעגירונג פאָרצולעגען אַ געזעץ וועגען פערהעכערען די אָבצאָהלונגען אויף פרעמדען ברויט. דער בעשלוס איז אָנגענומען געוואָרען מיט דער מעהרהייט פון 238 דעות נעגען 43.

מיט אַזא מעהרהייט פון שטימען וועט מען זיך מוזען רעכענען און די רעגירונג וועט טאַקי זעהן אַזא פּראָיעקט פאָרצולעגען דעם דייטשען פּאַרלאַמענט (געזעצען וועגען אָבצאָהלונגען הייגגען אָב ניט פון פּאַרלאַמענטען פון איינצעלנע דייטשע לענדער, נאָר פון דעם אַלגעמיינעם דייטשען פּאַרלאַמענט — רייכסטאַג). דאָ אָבער וועט ענטשטעהן פאַר דער רעגירונג אַ שווערע מלחמה מיט די אַרבייטער פּאַרטייען, וואָס קענען ניט דערלאָזען צו שטייגען די מקחים אויף ברויט פאַר די אָרימע קלאַסען, און מיט די ליבעראַלען, וואָס זענען איבערהויפּט פאַר דעם פריי־האַנדעל.

צו אַניטירען פאַר די גרעסערע אָבצאָהלונגען רופען צונויף די פּאמעשציקעס אַ גרויסע פערזאַמלונג, וואָס דאַרף זיין אין קורצען אין בערלין. זיי רעכענען אַז צו דער פערזאַמלונג וועלען זיך צוזאַמענפאָהרען ביז 10,000 דייטשע פּאמעשציקעס. אויף דער פערזאַמלונג וועלען נאַטירליך געהאַלטען ווערען פייערדיגע דרשות איבער די ליעבע צום פאַטערלאַנד, און ווי די לאַנדווירטשאַפט איז נייטהיג פאַר די רעגירונג. אַזוינע רעדען, וואו די אייגענע נוצען וועלען זיין פערמאַסקירט דורך פּאַטריאָטישע געפיהלען, וועלען קענען מאַכען אַ שטאַרקע ווירקונג אויף די רעגירונג. כדי אָבער אָבצושוואַכען דעם איינפלוס פון די פּאמעשציקעס און כדי אויפצוּווייזען, אַז דאָס לאַנד איז מחויב צו שטעהן ניט פאַר די אינטערעסען פון די פּאמעשציקעס, נאָר פאַר דעם נוצען פון די נידריגערע קלאַסען, וועלען אין דעמזעלבען טאָג פון דער אסיפה פון די פּאמעשציקעס זיין גרויסע פאָלקס־פערזאַמלונגען אין גאַנץ דייטש־

יודען איז די גרעסטע סכנה, אַז זיי וועלען חרב מאַכען די גאַנצע וועלדער, אומגליקליך מאַכען דאָס גאַנצע לאַנד.

— פּוסטע סטראַכעס, נעפּונען פאַר ווע‌מען מורא צו האָבען! חאַ חאַ, דער הויקערדיגער יודליק, וואָס האָט מורא פאַר'ן קלענסטען האָז און שרייט „שמע ישראל" אַז ער דערזעהט אַ פיקסעל, ער וועט דאָס חרוב מאַכען די וועלט! חאַ חאַ, נאַרישער בער. זעהסטו, מורא האָב איך פאַר׳ פּריץ, דער איז ווייזט אויס ווירקליך אַ גזלן און אַ גראָבער יונג, וואָלסט זעהן ווי ער שפּרייזט אַזוי שטאָלץ, קלינגט מיט די שפּאָרען, און דרייט די שפּיציגע וואָנסעס, אַ שרעק! צי קלויבט ער זיך אַקאָרסט ניט צו מאַכען אַ געיעג?

— ע, נאַרעשקייט. אַ בעריכע בלייבט אַ בעריכע. פאַר דעם פּריץ האָב איך וועניג וואָס מורא, גאַ דיר אַ דרייער פאַר אַלע זיינע גבורות. וועגען געיעג טראַכט ער איצט גאָר ניט, און אַז ער געהט זיך מכלומר'שט דורך דורכ'ן וואַלד — איז עס נור צום שפּאַצירען, אָבער ער מיינט קיין בייז, ניט ער קען אונז אויסראָטען, ניט ער וויל. וואָרום דער וואַלד איז דאָך זיין וואַלד און מיר זענען דאָך זיינע בערען פון דור דורות אָבער אָט דער איצקע, דער איז אונז טאַקע אַ בלוטדורשטיגער אָהן רחמנות, ביי איהם איז קיין זאַך ניט הייליג, און ער פּוסטעוועט דעם וואַלד, אונזער אַלטען וואַלד.

— און וואָס שווייגט דער פּריץ, טהוט ער דען אָהן יין ידיעה? און די לעסניקעס היטען זיי דען ניט, ער זאָל נור האַקען וויפיעל דער פּריץ הייסט און ניט אָנריהרען אַן איבריג צווייגעלע?

— פרעג קשיות אויף אַזא יודליק. דער איצקע איז אַ שרעקליכער מאַשעניק. ער נאַרט דעם פּריץ מיט די לעסניקעס צוזאַמען, דער לעסניק ליעגט אין קרעצים און איצקע טהוט וואָס ער וויל.

— אַז יאָ אַזוי, טאָ וואָס זשע שווייגסט דו, וואָס זוכסט דו ניט עפּיס אַן עצה, דו פוילער בער איינער!

— איך וואַרט נור ביז אַ צייט. מען דאַרף זעהן אָבהיטען איהם, דעם גזלן, אין אַ ווינקעל, און אַ גראַבעל געבען מיט די נעגיל, ער זאָל מעהר ניט שמעקען אין וואַלד אַריין.

— שאַדע, שאַדע!

— וואָס, דו האָסט רחמנות אויף דעם וואַלד־גזלן?

— ניין, רחמנות ניט, אָבער דאָך אַ גרויסער שאָדען. איך האָב גאָר געוועבענט בעקאָנט ווערען מיט דעם איצקען און אויפגעבען איהם אַ פּאָר קאָמיסיעס אין שטאָדט אַריין. עס געהט מיר אין לעבען. איך האָב נייטיג אַ פלעשעלע פּאַרפומע, וואַלעריאַנטראָפּענס געגען מיין מיגרען און איבערהויפּט — אַ נייעם הוט. מישטיינס געזאָגט מע ליגט ברוך השם אַ גאַנץ ווינטער אין דער פינסטערער נאָרע, און מע זעהט די וועלט ניט. און אַ מאַן זאָל דאָס חאָטש אָנהויבען אַרען, פון זיינעט וועגען גיעה חאָטש מיט'ן קאָפּ אַראָב מיט די פיס אַרויף, די גאָלדנע מערכה מיינע. אַיי, איי מיינע שוואַכע נערוועז — בעריל, בעריל!

בעריל חראַפּעט שוין ווידער, ברומט פון שלאָף אין זויגט פערחלומט די פעטע לאַפּע.

*

פאַר נאַכט. דעם האָלצסוחר'ס צווייִ „וואַלדמענשען" איצקע דער שאַפער אין אַ לאַנגער גראָער בורקע מיט גראָבע וואַליקעס און יאָסקע דער רומשציק אַ הויכער יונג אין אַ קורצען פּעלציל, מיט לאַנגע חאָלעוועס, געהען אַרויס פון וואַלד און שפּרייזען אויפ'ן שמאָלען וועג צום דאָרף צו.

— איצע, מע זאָגט, ביי אונז אין וואַלד זענען דאָ בערען.

— פּוסטע רייד.

— אָבער די טעסאַקעס זאַגען, זיי האָבען געהערט ברומענדיג.

— נאַרישקייט, איצטער איז ניטאָ קיין בערען. אַמאָל איז געווען, אָבער איצטער אין אונזערע היינטיגע צייטען אַז די וועלדער זענען אַזוי

לאַנד, וואו מען וועט פּראָטעסטירען געגען די העכערע אָבצאָהלונגען אויף ברויט.

דער האַנדעלס־קאָנטראַקטען בעריהרען אַם שטאַרקסטען רוסלאַנד, אָבער ער האט אויך א בעדייטונג פאַר דעם האנדעל פון אַנדערע לענדער. אין עסטרייך־אונגאַרן איז מען שוין אויך זעהר אונרוהיג איבער די מעגליכקייט פון גרעסערע אבצאָהלונגען, אבער דאָרטען איז מען דערווייל צו פיעל פערטהון מיט וויכטיגערע פראַגען, מען זאָל זיך קענען אָבשטעלען אויף האַנדעלספראַגען. די וויכטיגסטע פראַגע פאַר עסטרייך איז איצט די גערדנעטע אַרבייט פון פאַרלאַמענט. די סקאַנדאַלען, וואס געדויערען שוין 3 יאָהר, צונראַבען וואס ווייטער אַלץ מעהר די יסודות פון עסטרייכישען פארלאמענט און נעהמען צו יעדער זיכערהייט און צוטרוי צו דעם מאָרגענדיגען טאָג. דאַס עפענען פון דעם נייען פאַר־לאַמענט האָט גלייך ארויסגערופען דיזעלבע אונאָרדענונגען ווי אין דעם פריהערדיגען פארלאמענט.

ווי דער ערשטער מיניסטער ק ע ר ב ע ר האט אויסגערופען דעם עלטסטען דעפוטאַטען, ער זאל עפענען דעם פאַרלאַמענט, האבען די טשעכען גלייך אָנגעהויבען צו לאַרעמען און פילדערען, פאַר וואָס דער מיניסטער רעדט אויף דייטש און ניט אויף טשעכיש. 10 מינוטען האָ־בען געדויערט די סקאַנדאַלען. און נאָכדעם ווי דער פרעזידענט האָט נור אָנגעהויבען רעדען, האבען די טשעכען ווידער אָנגעהויבען צו שרייען: קערבער וואָן! איהר זענט אייזלען! פערמאַכט די קראם! דער פאַרלאַמענט איז נור א שפּיטאָל פאַר משוגעים! אַז דער פרעזידענט האָט אויסגעדריקט דאָס בעדויערען איבער קעניגין וויקטאַריא'ס טויט, האָט מען אין פארלאמענט אנגעהויבען שרייען: עס זאָלען לעבען די בויערען! שפּייט אויף ענגלאַנד!

די סקאַנדאַלען גלייך ביים עפענען פון פארלאמענט האָבען אוי־מעטום געמאַכט זעהר אַ שלעכטען איינדרוק. די סקאַנדאַלען האָבען אַרויסגעוויזען אַז אַ רוהיגע אַרבייט איז איצט ניט מעהר מעגליך ווי פריהער. די איצטיגע סקאנדאַלען זענען געווען אַרויסגערופען אהן א שום נייע סיבה. מיט זיי האבען נור די פארטייען געוואָלט וויזען, אז זיי האַלטען זיך ביי דעמזעלבען בעשלוס ווי פריהער, אַז כל זמן אַלע נאציאָנען, וואָס וואַהנען אין עסטרייך וועלען ניט קריגען נאציאנאַלע רעכטע, וועלען זיי דעם פאַרלאַמענט ניט דערלאזען זיך צו פערנעהמען מיט זיין געוועהנליכער ארבייט.

אין פראַנצויזישען פאַרלאַמענט ווערט דאָס מיניסטעריום שטאַרקער פון טאַג צו טאָג. די ויכוחים איבער דעם פעראיינסגעזעץ און די בע־שליסע איבער איינצעלנע פונקטען וויזען מעהר אַרויס דעם הסכם פון דעם פאַרלאַמענט מיט דער פאָליטיק פון דער רעגירונג. אַלסדינג וואס ווערט נור פאָרגעשלאָגען פון דער קאנסערוואטיווער און גייסטליכער זייט ווערט מיט אַ גרויסען רוב דעות פערוואָרפען.

אין ענגלאַנד איז דער פאַרלאַמענט צונויפגעקומען נור אויף איין טאָג אויסצודריקען דאס שמערצליכע געפיהל איבער וויקטאַריא'ס טויט און צו בעגריסען דעם נייעם קעניג. דער דייטשער קייזער איז נאָך אַלץ אין לאָנדאָן, וואו ער וועט זיין ביז נאָך דער לְוָיָה. ענגלאַנד איז זעהר געריהרט פון דער ליעבע, וואס קייזער ווילהעלם האט אַרויסגעוויזען צו זיין גרויסמוטער. עדוארד דער זיבענטער האָט געשענקט דעם דייטשען קייזער דעם טיטעל פעלדמארשאַל פון ענגלישען חיל, און ווי עס ווייזט אויס וועלען די פאָליטיקער אויסנוטצען די צייט, וואס ווילהעלם איז אין לאָנדאַן, אום שטאַרקער צוזאַמענצובינדען די פאָליטיק פון דייטש־לאַנד און ענגלאַנד.

י. ל.

שיטער געוואָרען, אומעטום אויסגעטרעטענע שטעגען און וועגען, איז ניטאָ קיין פינסטערע ווינקלען און ניטאָ מעהר קיין בערען. זינד עס זענען גע־וואָרען די באַהנען מיט די טעלעגראַפען איז ביי אונז פון די בערען קיין זכר ניט געבליבען.

— זיי זאָגען דאָך אבער: זיי האָבען אַליין געהערט.

— עט, עס האט זיך זיי מסתמא געדוכט. אז עס וואָלט נור אין אמת'ען וואו געברומט אַ בער, וואָלט שוין דער פּריץ לאנג געמאכט א געיעג, וואָלט געלעגען טאָג און נאַכט אין וואלד, מיט אַלע לעסניקעס, מיט אַלע הינד, און וואָלט שוין דערטאַפּט דעם שוואַרצען גַזלן.

— אַיי איצע, איצע, דו געדענקסט נאָך אַ פָּנים די אַלטע צייטען, דו מיינסט דאָס זענען נאָך די אַמאַליגע פּריצים. ניין, ברידער, דעם היינ־טיגען פּריץ ליעגט געיעג ווייניג אין קאָפּ, ער האָט אַנדערע עֲסָקִים, ער האָט אַ גאַרזעלנע, און אַ ציגעלנע, און א מיהל און טייוועל ווייס וואָס נאָך פאַר געשעפטען, ער פּאָלעוועט נור אויפ'ן גראָשען, און רייסט ביי אונז, ביעדנע יודעליך, דעם לעצטען ביסען פון מויל.

— בלאָטע, דעם וואַלד זיינעם האַקען מיר דאָך.

— יאָ, יאָ האַקען מיר, אָבער דער נוטצען בלייבט דעם פּריץ. אַז אָך און וועה צו אַזוינע געשעפטען, יעדער שפּענדעלע מיט גאָלד צוגלייך. געווייגען און געמאָסטען, פאַר אַלץ צאָהל און צאָהל, וואָס א טאָג אַלץ טייערער, דער פּריץ איז איינער און סוחרים אַ סך, און ער פערשטעהט דאָס אויסצונוטצען.

— נו, און די ביסעלע גְנֵבָה זאָל געזונד זיין?

— דאָס בלייבט ביי די לעסניקעס. זיי זוינען אוים דעם מאַרך. אַ שענעם פּנים וואָלט געהאַט אונזער סוחר פון היינטיגע געשעפטען, ווען ניט

די פון אַמאָל, אָנגעקליבענע פאָר רובעל. ניטאָ אַמאָליגע געשעפטען, מע האָרעוועט אויפ'ן טייוועל און אין קעשענע בלייבט קַדַחַת.

— מילא, אבי מע לעבט און מע מסחור'ט, מסתמא וועט גאָט רחמנות האָבען און עס וועט ווערען בעסער. דערווייל נאָמיר אַקאָרסט געהן אַביסיל ניכער, אין קאַנטאָר וועלען קומען עטליכע יודען פון דער סביבה, און מע וועט מאַכען אַנ'אָקע נדולה, היינט איז דאָך עפּים חֲמִשָּׁה עָשָׂר.

— וואָס שייך, אַז ביי די בוימער איז ראש־הַשָּׁנָה איז אַ מִצְוָה צו שפּילען אין קאָרטען?

— וואָס דען, לְהָא חֲנוּכָּה אַז די חַשְׁמוֹנָאִים האבען מְנַצֵחַ געווען איז שייך קאָרטען, נאָר גאָר נישט, די נאַכט איז לאַנג, אין דאָרף איז אומעטיג און — אַ מִנְהָג איז אַ מִנְהָג.

* * *

די זילבערקלאָרע העלע ווינטערנאַכט בעהערשט די נאַנצע נאַ־טור, דער וואַלד שלאָפט שטיל און רוהיג. דער ווייסער שניי גלינצערט, די בוימער זענען בעשאָטען מיט מיליאָנען בריליאַנטען. מיט אַלערליי קריסטאַלענע צאַצקעס, עס פונקעלט און עס גלאַנצט און עס שימערט מיט אַלע פאַרבען פון רעגענבויגען. אין טיעפען בלאָען הימעל. פינקלען מיליאָ־נען גאָלדענע שטערן, פינטלען מיט די אויגען, ווינקען זיך איינער דעם אַנדערען, און לאַכען. הויך איבער דעם וואַלד שפּאַצירט לאַנגזאַם די ליכ־טיגע פולע לְבָנָה, קוקט אַראָב אויף דעם פערשלאָפענעם וואַלד און איהר קיילעכדיגע צורה שמייכעלט שטיל און חנ'ודיג.

ווייסט איהר ניט וואָס לאַכט די לבנה, וואָס לאַכט זי אַזוי טרויע־ריג!

ל—ן.

בריעף פון גאליציען.

I.

לעמבערג.

גאליציען! א פערוואלקענטער, שטארק פערוואלקענטער הימעל, וואס לאזט זעלטען דורך א ליכטיגען שטראהל, היינגט איבער אונז... אין דער לופט קלינגען מעלאדיען, וואס דער ליידיגער מאגען בורטשעט ארויס און אויף די בערג און אין די טהאלען איז דאס פאלק מקנא די אקסען, פערד און אייזלען וועגען זייער גוטען אפעטיט צו גראז עסען... און דאך—דאך האט אונזער לאנד א גרויסען שם אין אייראפא, עס איז כמעט אזוי אויף דער וועלט בעקאנט ווי יענע ערד, וואס האט די זכיה צו טראגען אויף זיך דאס גאלדענע פאנטעפעלע פון רוים... יונגע פארליך מאכען אפילו נישט צו אונז זייערע האכצייטסרייזען, דערפאר אבער פאהרען פון אונז יעדעס יאהר טויזענדער מענשען ארויס ערגיץ אנדערש.

צו וואס?

אזוי! זיך אביסיל דורכשפאצירען קיין אמעריקא... אדער קיין ענגלאנד... א לוסטרייזע מאכען... אויף לופט... וואס, איהר האט געהערט, אז זיי פאהרען זוכען ברויט, ווייל אין דער היים האבען זיי צו פיעל לופט צו שלינגען?... עה, ווער גלויבט אין אזוינע זאכען... אונזער גליקליכער צושטאנד איז בעקאנט אויף דער גאנצער וועלט, פרעגט, זייט מוחל, א געבילדעטען אייראפעער אויף אונזער ווינקעל... אומזיסט מיינט איהר רופט די וועלט אונזער לאנד—"האלבאזיען"?...

א הא! איהר הערט, מען פערגלייכט אונז שוין מיט אזא גרויס וועלט־טהייל... מען זאגט, אז אונזער עקאנאמישע לאגע איז אזוי ענטוויקעלט ווי ביי די קירגיזען... מען זאגט אז מיר האבען אזוינע זיטען ווי די ווילדע בעדואינען און אזא הויכע קולטור ווי די סאמאיעדען... דערוועיל רופט מען אונז נאך אפילו האלבאזיען, ד. ה. מיר זענען האלב אזוי געבילדעט ווי אזיען. נאר עס איז צו האפען, אז מיט דער צייט וועלען מיר א פנים האבען ווי גאנץ אזיען. עס געהט אלע מאל בעסער... גאליציען איז איבערהויפט א געבענשט לאנד, געבענשט פון גאט און בעוואונדערט פון לייטען. אמת קיין מילך און האניג פליסט טאקי נישט, אבער דערפאר קאפעט אויס'ן מויל פון אונזערע מיטבירגער, ווען זי רעדען פון יודען. זיי בענוצען דעמאלט די שענסטע ווערטער, וואס זענען נור פערהא: און דער פוילישער שפראך למשל: ציבוך" "קאשטאן" "לאפסערדאק"... דאס זענען אזוינע שענע און קרעפטיגע אויסדריקע, וואס לאזען זיך נישט איבערזעצען אויף יודיש...

דערפאר בעהאנדלען אונז די גלחים מיט דער גרעסטער ליעבשאפט, וואס וויל גאר אין דער לעצטער צייט קיין עק נישט נעהמען... בעזונדערס גרויס איז זייער רחמנות אויף אונזערע טעכטער. געהערט האבען זיי, אז ביי אונז איז דאס ווייב איבער 120 יאהר א פוסביינקעלע ביים מאן אין גן־עדן, סטארען זיי זיך דורך דעם די נשמות פון אונזערע טעכטער אזוי ריין צו מאכען, אז זיי זאלען קענען גלייך אין גן־עדן אריין אהן דעם מאנ'ס פראטעקציע... שלעכטע מענשען ווילען אבער נישט וויסען, ווי פיעל רחמנות און גוטהערציגקייט דא שטעקט און זאגען אז זיי, די מאראלישע לעהרער און פריסטער, בעגעהן א רציחה, ווען זיי רויבען אוועק די קינדער ביי די עלטערן, און לאזען זיי איבער פאר צווייפעלטע טרעהרען... די קורצזיכטיגע ווילען נישט איינזעהען, אז מען מוז א מאל מיט געוואלד יענעמ'ס נשמה פון די קליפות ראטעווען. און ווי פיעל ארבייט און מיה דאס קאסט! אך, מענשען זענען אזוי אונדאנקבאר, מאכען אן א געוואלד אין די בלעטער, וואס האבען שוין אליין א מיאוסע טבע ארויסצושלעפען פון אלע ווינקליך מיסט און בלאטע און צולעגען אויף טעלער... אט נעמט די מעשה מיט אראטען, וואס די בארמהערציגע שוועסטער האבען געהאלטען אין קלויסטער—וואס מענשען האבען נישט וועגען דער מיידיל איבערגעארבעט! געשמירט אין דייטשע בלעטער, געלאפען קיין וויען צו אלע מיניסטער—נו, האט עס עפיס געהאלפען? א מכה! דאס מיידיל איז טאקי ווייטער ביי די מאנאשקעס אין קלויסטער, און זיי וועלען זי שוין פון זייערע קליינע הייליגע הענטליך נישט ארויסלאזען, ביז זי וועט אין גאנצען ריין ווערען... א', ביים אלטען אראטען אין הויז איז תשעה־באב, דער פאטער פערשווארצט, די מוטער קראנק און דאס בעט איז אויסגעווייקט פון שטילע טרעהרען ביי נאכט, נו איז וואס? זי וועט זיך דאך מיט איהר טאכטער אין הימעל וויעדערזעהען...—

נאר מיינט נישט אז נור די גייסטליכע האבען אונז אזוי ליעב — ליעב האט אונז אויך דאס פאלק און אפילו אלע פאליטישע פארטייען... איך ווייס נישט צי איז נאך דא ערגיץ אזוי פיעל פאליטישע פארטייען ווי אין גאליציען. אויסער די אריסטאקראטיש־קאנסערוואטיווע שלאכטיטשען, די אלטע פוילישע (יוד! יוד! חאפ אראב דאס היטעל און בייג איין דעם קארק...) פריצים, וואס ציטערן פאר יעדען צוג פון פרישע־לופט, ער זאל זיי נישט ארויסיאגען דעם פעטען ביסען אויס דעם מויל — האבען מיר אזש עטליכע פאלקספארטייען, פון וועלכע יעדע בעזונדער טאנצט אויפ'ן אייגענעם "אתה בחרתנו", יעדע בעזונדער פערשרייבט איהרע אייגענע רעצעפטען, ווי אזוי די גייסטיגע און מאראלישע קרענק פונ'ם פאלק אויסצוהיילען... אמת איז, אז דער גאליצישער פויער ליגט מיט'ן קאפ אין דר'ערד, אז די ארימקייט פונ'ם לאנד איז גרויס, אז יעדעס יאהר פערלירט דאס לאנד טויזענדער מענשען, וואס עמיגרירען קיין קאנאדא, וואו גאלד וואלגערט זיך אין די גאסען און אויב נישט גאלד,—וועניגסטענס א שטיקיל טרוקען ברויט... די שולד פון דער עלענדער לאגע קען מען ארויפלעגען אויף א סך זאכען, וואס נישט דא איז דאס ארט זיי נעהנטער צו ערקלעהרען. די פארטייען ווארפען ארויף דאס אונגליק איינע אויף די אנדערע. די פאלקספארטייען זאגען, אז שולדיג זענען די רייכע פריצים, וואס זויגען אויס דעם פאלק דעם מארך פון די ביינער, זיי זאגען, אז די אונטערע קלאסען ארבייטען שווער און ביטער דערויף, אז דער גראף אדער פאמעשציק זאל קענען אונטערשפארען מיט גאלד דעם גרינעם טיש, אין מאנטע־קארלא, אדער יענער זאל זיך קענען קויפען אין פאריז א לייכטע "באלערינא", וואס פערשטעהט גוט מיט איהר קליין קעפעלע, ווי אזוי צו מעלקען א פוילישען גראף...

די קאנסערוואטיווע פארטייי וויעדער טענה'עט, אז דער עיקר שולדיג זענען טאקי די "דעמאגאגען" די פאלקס רעדעלפיהרער, וואס עפענען דעם פאלק די אויגען און ווייזען איהם, אז עס איז אומגליקליך. א יתום—זאגען זיי— איז געוואהנט מיט די קלעפ פון זיין שטיפמאמע און רעדט נישט קיין ווארט, נאר ערשט דעמאלט צוויינט ער זיך, ווען יענער ווייזט איהם א פונק רחמנות. דאס פאלק איז ביז אהער געווען צופרידען מיט זיין לאגע און האט געגלויבט אז עס מוז אזוי זיין, אז דער פויער מוז שלעפען דעם פלוג צוזאמען מיט די אקסען, מוז עסען קלייען פאר ברויט אנגעשמירט מיט שמוציגען שוויס ווייל — נו, ווייל גאט האט אזוי געהייסען...

נאר נישט דאס בין איך אויסען, מיר געהט וועגען עפיס אנדערש. וועלכע ראלע שפילען מיר יודען אין מיטען פון די אלע פארטייען?

די ראָלע פֿון אַ—כפרה־הינדעל... אַלע פּאַרטייען שלאָגען זיך און רייסען זיך ביי די נעז, אָבער נור מיט אַ יין האַנד, אין דער אַנדערער האַלטען זיי תמיד אַ שטעקען אויף יודען. די מיינונגען זייערע מעגען זיין ווי פֿערשידען— אין איין פּונקט קומען אַלע גאַליצישע פּאַרטייען צוזאַמען: אַז מען דאַרף דעם יוד דעם בויך אויפשניידען, די קישקעס אַרויסנעהמען און אין פּנים אַריינוואַרפֿען!... דער פּריץ, וואָס וויל זיך רייניגען, וואַרפֿט אַרויף זיינע אייגענע הטאים אויפ'ן יוד, און דאָס פֿאָלק, וואָס קען נישט צוקומען צו די הויכע פֿענסטער, לאָזט אויס דערוויל זיין כּעס צו די יודען. דער יוד איז שטענדיג אַ בליצאַבלייטער פֿאַר די עלעקטרישע פֿונקען וואָס גליהען אין פֿאָלק. זעה פֿאַר עטליכע יאָהר די פּאַגראָמען אין סהאַדניצאַ און אין מערב־גאַליציען. מען רודפֿ'ט אונז אויף יעדען טריט און שריט און מען נעמט אונז דעם דאַרען ביסען פֿון מויל אַרויס. בעזונדערע חברות גרינדען אין די שטעדט און די דערפֿער געוועלבליך, אונטערשטיצט פֿון דער רעגירונג, וואָס זאָלען קאָנקורירען מיט די יודישע קראָמען, און דער גלח שרעקט מיט חרם און מיט'ן גיהנם, אויב מען וועט קויפֿען ביים יודישען קרעמער, אויב מען וועט געהן צום יודישען שענקער... אַז הונדערטער יודישע פֿאַמיליען בלייבען דורך דעם אָהן פּרנסה, אַז הונדערטער יודען קומען אַראָב אויף בעטלער, דאַרף איך נישט ערשט דערצעהלען.

נאָר איין צייט איז דאָ, אין וועלכער אַלע פּאַרטייען נעהמען אַראָב די אַנטיסעמיטישע מאַסקע און הויבען אונז אפילו אָן צו גלעטען—פֿאַר די וויבאָרעס! אָה, דעמאָלט זענען מיר יודען גרויס ווי המן, דעמאָלט זענען מיר וואָהל, פֿיין און גוט, „טרייע קינדער" פֿון לאַנד, „עדלע בירגער" „גוטע פּוילען"... אַז מען דאַרף דעם גנב, שניידט מען איהם אָב פֿון דער תּליה—אַז מען דאַרף די יודישע שטימען, זאָגט מען זיי צו גאָלדענע בערג אָדער מען שרעקט אונז אַז די פּאַרטייען וועלען (חס־וחלילה) ווערען — אַנטיסעמיטיש (!!?). אָבער נאָך די וויבאָרעס—אַה, דעמאָלט שטעלט מען אונז אַרויס (אפילו די, וועלכע מיר האָבען פֿערהאָלפֿען צום נצחון) אַ לאַנגע, לאַנגע צונג... ווי אונפֿערשעמט די גאַליצישע אַנטיסעמיטען זענען, וועט גענוג זיין ווען איך וועל אייך דערצעהלען, אַז אין לעמבערג איז פֿאַר די וואַהלען געקומען צום רב דער ראש פֿון די לעמבערגער אַנטיסעמיטען, דער פּראָפֿעסאָר רידינגער, און האָט איהם געבעטען ער זאָל הייסען די יודען אויסקלויבען דעם אַנטיסעמיטישען קאַנדידאַט, ד. ה. דעם, וואָס וועט דערנאָך אין פּאַרלאַמענט פֿערלאַנגען די ערגסטע געזעצע געגען יודען! דער רב האָט דעם אונפֿערשעמטען די טהיר געוויזען. איך וויים נישט, וואָס איך זאָל פֿריהער בעוואונדערען ביי דער „ווייסער חברה", זייער עזות'קייט צי נידערטרעכטיגקייט?.

אַז איך רעדט שוין פֿון נידערטרעכטיגקייט מוז איך מיך דערמאָנען אָן אונזערע יודישע בעלי־טובות און קהל'ס פֿערזאָרגערס. און— דערמאָנט האָט מיך דער „עוויגער יוד". וואָס ריהרט זיך שוין ווידער. אונזערע רומענישע ברידער הויבען ווייטער אָן צו וואַנדערן און עס מוז שוין זיין זעהר, זעהר שלעכט, ווען זיי וואַרטען נישט אפילו ביז די פֿריהלינגס־זון וועט דאָס אייז צושמעלצען, נאָר נעהמען די פּעקליך אויף די פּלייצעס און מאַרשירען אין ווינטער דורך פֿראָסט און שנעע, דורך אייז און קעלט. און ווידער געהט דער טרויריגער צוג דורך די גאַליצישע שטעדט און דערפֿער, דאַרע אויסגעהונגערטע געשטאַלטען, בלייכע מאָגערע געזיכטער, דאָס עלענד רייסט ביים האַרץ...

נאָר וועלען זיי האָטש איצט בעסער אויפֿגענומען ווערען פֿון זייערע גאַליצישע ברידער ווי פֿאַר אַ יאָהרען? וועלען זיי די סטאַניסלויער יודען ווידער מיט פּאָליציע פֿון דער שטאָדט אַרויסטרייבען? וועלען זיי די גאַליצישע מיטגליעדער פֿון דער „וויענער אַליאַנץ" ווידער די גרעניץ פֿערמאַכען?

ווייל ווער מיינט איהר זענען דאָס יענע גרויסע הערען פֿון דער „וויענער אַליאַנץ", וואָס האָבען זייערע אָרימע ברידער דעמאָלט צוריקגעשטויסען? דאָס זענען אויך פֿריהער אַנטלויפֿענע פֿון גאַליציען און בוקאָווינאַ. אָה מיר געדענקען נאָך די צייטען, ווען מאַנכע הערען פֿון דער אַליאַנץ זענען געקומען קיין וויען אין צוריסענע שטיוועל, פֿון וועלכע די פֿינגער האָבען אַרויסגעקוקט, גענעכטיגט אין בית־המדרש אויף אַ באַנק אָדער אויף די פּאָדלאָגע... היינט האָבען זיי דיקע בייכער, גאָלדענע רינגען מיט קייטען און שפּיעלען די ראָלע פֿון יודישע בעלי־טובות, האָטש אין האַרצען ביי זיי איז שוין לאַנג דאָס יודישע געפֿיהל אָבגעשטאָרבען...

און סטאַניסלויער יודען—ווייסט איהר וואָס האָבען געטהון? איהר ווייסט.—נאָ וועל איך אייך נאָך אַמאָל דערצעהלען, כּדי איהר זאָלט עס גוט געדענקען... מיט זשאַנדאַרען האָבען זיי די רומענישע וואַנדערער פֿון דער שטאָדט צוריקגעטריבען! יודען האָבען זייערע אומגליקליכע ברידער געמסר'ט!... יודען האָבען פֿאַר זייער הונגעריגע ברידער און שוועסטער אַנשטאָט ברויט אַ שווערט אונגעגרייט!... עס איז אַ פֿאַקט, האָטש עס איז שווער צו גלויבען, אַז דאָס האָבען געטהון רחמנים בני רחמנים, אייניקליך פֿון יענעם אַלטען געטליכען מאַן, וואָס איז קראַנקערהייט געזעסען אויף דער שוועל פֿון זיין געצעלט און געוואַרט אויף אורחים...

נאָר די שולד פֿאַלט נישט אויף אַלע סטאַניסלויער יודען. פֿערקעהרט, מיר האָבען אין סטאַניסלוי אַ שטאַרקע ציוניסטישע פּאַרטיי, וואָס וואָלטען זיך פֿאַר זייערע ברידער געלאָזט צאַפּען דאָס בלוט פֿון לייב. ניין, דאָס האָבען געטהון זייערע פֿערטרעטער, דער סטאַניסלויער קהל! די סטאַניסלויער קהל'ס פֿערזאָרגער פֿערדינען עס, מען זאָל זייער נאָמען מיט אבשיי און פֿעראַכטונג דערמאָנען, געדענקט זשע גוט, יודישע קינדער, און דערמאָנט תּמיד די סטאַניסלויער קהל'ס לייט צווישען אַלע המן'ס...

נאָר דער גליכליכער שטערן פֿון די גאַליצישע קהל'ס פֿערזאָרגער האָט אין דער לעצטער צייט אָנגעהויבען בלאַס צו ווערען. דער ציוניסטישער געדאַנקען, וואָס פֿערברייטעט זיך אין גאַליציען מעהר און מעהר האָט דעם פֿאָלק געעפֿענט די אויגען און עס הויבט אָן שאַרפֿער צו קוקען זיינע ראשי קהל אויף די פֿינגער... דער נצחון פֿון די וויענער ציוניסטען ביי די וואַהלען פֿון זייערע קהלה האָט אונז נאָך דעם מוטה געשטאַרקט. דאַכט זיך עס טאָגט... עפּיס האָט זיך אין דער לעצטער צייט אָבגעריסען צווישען פֿאָלק און די פֿאַרשטעהער פֿון די גאַליציישע געמיינדען. די אַלטע פֿוילע דיקבייכיגע בעלי־טובות געהען אַלע טאָג מעהר באַרג אַראָב... דורך די פֿערשימעלטע קהל'ס שטובליך געהט דורך אַ צוג פֿון פֿרישער לופֿט, דער הויך פֿון דעם יונגען הייסען ציוניסטישען אָטהעם פֿערטרייבט און פֿעריאָגט די אַלטע מאַכער'ס אין זייער רוה אַריין... אויף זייער אָרט קומען נייע יונגע קרעפֿטען, וואָס ווילען און וועלען זיין טריי'ע פּאַסטוכער פֿון זייער אונגליקליך פֿאָלק, די וואָס זענען שוין היינט אמת'ע יודישע פֿיהרער, האָטש נישט אָפֿיציעל — די וואָס האָבען שוין היינט זייער פֿאָלק מעהר אין זינען ווי יענע, וואָס פֿערקויפֿען זייערע ברידער פֿאַר אַ ציבעלע־אָדער דעם ערשטען בעסטען באַנקראָטירטען נידריג־שטאָלצען שלאַכטיטש...

עס טאָגט!

מ. ווירטה.

די קעניגין וויקטאריע און די יודען אין ענגלאנד.

אונטער דער קעניגין וויקטאָריע זענען בטל געוואָרען אַלע בעגרענצונגען פֿון די ענגלישע יודען און זיי האָבען בעקומען גלייכע רעכטע מיט אַלע. די צייט פֿון דער יודישער גלייכבערעכטיגונג אין ענגלאַנד קען מיט רעכט אָנגערופען ווערען די צייט פֿון וויקטאָריע, ווייל זי אַליין האָט פֿיעל מיטגעהאָלפען צו שטעלען די יודען אויף דעם בכבוד'יגען מעמד אויף וועלכען זיי געפֿינען זיך איצט. פֿרייהייט, גערעכטינקייט און רחמנות צו אַלע ליידענדע און געדריקטע — זענען געווען די לייטענדע געדאנקען פֿון וויקטאָריעס פּריוואטען און פּאָליטישען לעבען. און אין דער ריכטונג האָט זי בעאיינפֿלוסט איהרע מיניסטאָרען, איהרע אַנגעהעריגע און איהר פֿאָלק.

נאָך אלס קינד איז וויקטאָריע געקומען אין בעריהרונג מיט יודען. זי און איהר מוטער די פּירסטין קענט פֿלעגען אָפֿט קומען קיין ר א מ ס נ ע ט וואו עס האָט געוואהנט מ ש ה מ א נ ט ע פֿ י א ר ע. דאָרט פֿלעגט וויקטאָריע זיך שפּיעלען אויפֿ'ן זאַמד נעבען ים מיט איהרע חברת'עס צווישען וועלכע זענען אויך געווען יודישע קינדער. יעדעס מאָל בשעת די פּירסטין קענט מיט איהר טאָכטער זענען געקומען קיין ראמסגעט, האָט זיי משה מאנטעפּיאָרע איבערגעגעבען דעם שליסעל פֿון זיין גאָרטען, כדי זיי זאלען קענען דאָרט פֿערברייננען. נאָכהער אז משה מאנטעפּיארע איז געווען אין קעניגליכען הויף, פֿלעגט איהם די קעניגין דערמאהנען די פֿרעהליכע טעג, וועלכע זי האָט פֿערבראכט אין ראמסגעט און הערצליך דאנקען פֿאַר זיין גאַסטפֿריינדליכקייט.

אויף דעם פֿיערטען יאָהר ווי די קעניגין וויקטאָריע האָט בעשטיעגען דעם טראָן, האָט אויסגעבראָכען דער ב ל ו ט — ב ל ב ו ל אין ד מ ש ק. ר' משה מאנטיפיארע איז דאַמאָלס געפֿאָהרען קיין דמשק, כדי מציל זיין די בעשולדיגטע, און פֿאַר זיין אבריזע איז ער געוואָרען אויפֿגענומען פֿון דער קעניגין, נאָך זיין צוריקקומען האָט משה מאנטעפּיארע בעקומען אַ גרויסע אויסצייכנונג פֿון דער קעניגין.

אַז משה מאנטיפיארע איז צוריק געקומען פֿון זיין רייזע אין רוסלאנד אין 1946 יאָהר, האָט איהם די קעניגין וויקטאָריע געגעבען דעם טיטעל באראנעט; זי האָט געוואָלט דערמיט בעווייזען איהרע פֿריינדליכע געפֿיהלען צו די יודען אין אַלע לענדער. דער מיניסטער פּרעזידענט ה' ראבערט פּ י ל האָט דאַמאָלס געשריעבען צו משה מאנטעפּיארע: "די קעניגין וויל בעווייזען ווי טייער זי האַלט דיין ארבייט צו פֿערבעסערען די לאַגע פֿון דיינע ברידער און דיינע מעשים פֿאַר מענשענליעבע און ציוויליזאציאָן". שפּעטער האָט די קעניגין בעהאנדעלט ר' משה מאנטעפּיארע ווי איין אמת'ן גוטען פֿריינד. בשעת ער איז געוואָרען אלט 100 יאָהר, האָט זי איהם געשיקט אַ דעפּעשע מיט די ווערטער: „איך גראטוליר אייך הערצליך צום איינטרעטען אין 100-טען יאָהר פֿון אייער ניצליכען און עהרענהאַפֿטען לעבען". ווען ר' משה מאנטעפּיארע איז געשטאָרבען איז קיין ראמסנעט אָנגעקומען אַ בריעף פֿון ג ע נ ע ר א ל ה ע נ ר י פּ א נ ס א נ ב י, אין וועלכען ער שרייבט, אז די קעניגין האָט איהם געהייסען אויסדריקען איהר טיעפֿסטעם בעדויערען, דאָס וועגען אַ טעות אין דעם טאָג פֿון דער קבורה איז קיינער נישט געקומען פֿון קעניגליכען הויז אין איהר נאָמען מלוה צו זיין ר' משה מאנטעפּיארע לויט איהר וואונש.

אין דער צייט, ווען די קעניגין וויקטאָריע האָט בעשטיעגען דעם טהראָן האָט סער אייזיק לעאָן ג אָ ל ד ס מ י ד געארבעט מיט אַלע קרעפֿטען צו הויבען דעם מעמד פֿון די ענגלישע יודען, ער איז אויך געווען דער ערשטער יוד, וועלכער האָט בעקומען דעם טיטעל באראנעט. ר' משה מאנטעפּיארע און די גאָלדסמידס זענען נישט געווען די איינציגע יודען, מיט וועלכע די קעניגין איז געווען גוט בעפֿריינדעט. אין 1890 יאָהר האָט זי געמאַכט אַ בעזוך ביי באַראָן פֿערדינאַנד ר אָ ט ש י ל ד און געפֿלאַנצט אין זיין גאָרטען אַ בוים צום זכר פֿון איהר וויזיט.

אין אַנפֿאַנג פֿון וויקטאָריעס ממשלה האָבען די יודען אָנגעהויבען די מלחמה פֿאַר גלייכע רעכטע. די גרעסטע שטערונג פֿאַר יודען צו בעקומען די גלייכבערעכטיגונג אין ענגלאַנד. איז געווען דער נוסח פֿון דער שבועה, וועלכע יעדער בעאַמטער מוז שווערען און וועלכע ענדיגט זיך מיט די ווערטער: „איך שווער א. ז. וו. אויף דעם טרייען גלויבען פֿון אַ קריסט". וועגען דעם נוסח האָבען יודען נישט געקענט בעטרעטען עפֿענטליכע שטעלען, ווי זיין מיטגליעדער פֿון פּאַרלאַמענט, פֿערנעהמען אַ שטעלע אין מיליטער אָדער זיין פּראָפֿעסאָר, לעהרער אין שולען, אַדוואָקאַט, נאָטאַריוס און נאָך פֿיעל אַנדערע בעשעפֿטיגונגען. אין 1845 איז בעשטעטיגט געוואָרען אַ נייער נוסח פֿון אַ שבועה, „כדי יודען זאָלען אויך קענען פֿערנעהמען עפֿענטליכע שטעלען".

דאַמאָלס האָבען יודען אָנגעהויבען צו סטאַרען זיך, אַז מען זאָל זיי אויך צולאָזען אין פּאַרלאַמענט, און די גרעסטע טהוערס אין דער זאַך זענען געווען סיר א י י ז ע ק ל ע א ן און זיין זוהן פ ר א נ ס י ס נ אָ ל ד ס מ י ד. נאָך איידער וויקטאריע איז געוואָרען קעניגין איז איינינע מאָל פֿאָרגעלעגט געוואָרען אין פּארלאַמענט דאָס געזעץ וועגען צולאָזען יודען אין פּאַרלאַמענט און יעדעס מאל אָבגעוואָרפֿען געוואָרען. אין 1847 איז דער באַראָן ל י א נ ע ל ר אָ ט ש י ל ד אויסגעקליבען געוואָרען פֿאַר אַ דעפּוטאַט אין פּאַרלאַמענט פֿון סיטי אין לאָנדאָן, נאָר ער האָט נישט געקענט פֿערנעהמען זיין שטעלע איידער עס איז בעשטעטיגט געוואָרען דאָס געזעץ וועגען גלייכע רעכטע פֿאַר יודען. ערשט אין 1858 איז בעשטעטיגט געוואָרען דאָס געזעץ און אויך געענדערט געוואָרען דער נוסח פֿון דער שבועה פֿאַר יודען, און דאַמאָלס האָט באַראָן ראָטשילד געקענט איינטרעטען אין פּאַרלאַמענט אַלס דעפּוטאַט.

אין אויבערהויז, וואו עס זיצען די פּערען (לאָרדען) איז דאָס ערשטע מאָל איינגעטרעטען לאָרד נ ת נ א ל ר אָ ט ה ש י ל ד און נאָך איהם די לאָרדען פֿ י ר ב ר י י ט און וו אַ נ ד ס וו ע ר ט ה. נאָכהער האָבען שוין די יודען מעהר קיין שוועריגקייטען ניט געהאַט און פֿון דעמאָלט אָן געפֿינען זיך אין ענגלאַנד פֿיעל יודען, וואָס פֿערנעהמען זעהר וויכטיגע שטעלען אי דער רעגירונג.

די אנפאנגס־שולען (דרדקי חדרים)

אין די צייטען פֿון תלמוד.

ג. *)

אין מיין הקדמה האָב איך אויפֿמערקזאם געמאַכט דעם לעזער, אז מיר האבען געוועהנליך נור געוואַלד־מלמדים, ד. ה. מלמדים, וואָס דער ביטערער נויט בינדט זיי צו צו זייער בעשעפֿטיגונג, צו וועלכער זיי פֿיהלען זיך ניט בערופֿען און וועלכע עס פֿאַלט אויף זיי טאַקי איבער דעם דאַזיגען טעם ווי אַ משא. דאָס איז די סבה צו דעם, וואָס אונזערע קינדער זענען געוועהנט צו זעהען זייערע מלמדים אָנגעבלאָזענע, מיט פֿערקרימטע פנימ'ער, מיט אויסגעגלאָצטע אויגען, פֿערצאָרנט, פֿערכעס'ט אויף זיך אַליין און אויף דער גאַנצער וועלט. פֿון דעם וואַקסט, וואָס אונזערע קינדער ווערען גאַנץ אָפֿט פֿון זייערע מלמדים גזידעלט מיט די ערגסטע ווערטער און געשאָלטען מיט טוידטע, ביטערע קללות, אַרויסגענומען פֿון דעם יאַטקע—לעקסיקאָן, און בעקומען אויך, אַמאָל גאָר גאַנץ אונשולדיג, די מורא'דיגסטע קלעפּ, מכות־רצח ביז אין דער ביין אַריין. וויפֿיעל קינדער קומען דאָס פֿון די חדרים אַהיים פֿערוואונדעטע, צוקיילטע, צוביילטע, מיט אָבגעריסענע אויערען, מיט געקאַליעטשעטע אויגען, מיט צושלאָגענע באַקען, און אַמאָל מיט פֿעהלערען, וועלכע פֿערבלייבען ביי זיי צום אייביגען אַנדענקען. די פּעולה וואָס די תלמידים קענען ארויסטראָגען פֿון אַזעלכע מיני מלמדים, הן אין קענטניס, הן אין מוסר און דרך־ארץ, איז זיך זעהר לייכט פֿאַרצושטעלען.

אונזערע תלמודיסטען אָבער האָבען פֿערלאַנגט פֿון די חדר'שע מלמדים גאָר אַנדערע סאָרטען תנאים. זיי האבען שטרענג געפֿאָדערט' אז דער לעהרער אין די אַנפֿאַנגס־חדרים זאָל זיין אָבגעגעבען זיין בע-

*) זעה „דער יוד" נו' 2, 5.

שעפֿטיגונג מיט זיין גאַנצען האַרצען, ער זאל מיט ליעבע זיך אָבגעבען זיין היילינער אַרבייט, וויסענדיג גאַנץ גוט אַז אַנדערש קען מען ניט ווירקען אויף די יונגינקע, ווייכינקע הערצעליך פֿון די קינדער. די בעלי הגמרא זאָגען: „די ווערטער, וועלכע געהן אַרויס פֿונ'ם האַרצען, ד. ה. וועלכע ווערען געזאָגט מיט געפֿיהל, דרינגען אַריין אין דעם אַנדערענס האַרץ". אויב דעם לעהרערס לערנען מאַכט ניט קיין געהעריגען איינדרוק, איז דאָס אַ צייכען, אַז דער לעהרער לערענט אָהן ליעבע, און דעריבער: ווערט דאָס לערנען ווי אַ אונגיצליכע זאַך, ווי אַ משא, וועלכע ווערט גיך אַרויסגעוואָרפֿען פֿון דעם תלמיד'ס קאָפּ. אַ געטליכעס פֿייער פֿון ליעבע צו זיין הייליגער אַרבייט, דאַרף שטענדיג פֿלאַקערן ווי אַ נר־תמיד אין דעם מלמד'ס האַרץ, און טאָר קיינמאָל ניט אויסלעשען. „מען קען דאָך פֿאַר זיך אַליין אויך ניט לערנען — זאָגען די תלמודיס־טען — ווען מען זאל ניט זיין איבערגעגעבען מיט לייב און זעעל צו דער זאַך, וואָס מען לערנט, היינט ווי דאַרף שוין זיין אַז מען לערנט מיט אַ צווייטען". אַז אין חדר דאַרף הערשען נור ליעבע, דרינגען אונ־זערע תלמודיסטען פֿון אַ מאמרא אין ספרי: „וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ — דאָס מיינט מען דיינע תלמידים, ווייל אין גאַנץ תנ"ך געפֿינען מיר, אַז תלמידים ווערען אָנגערופֿען מיט דעם נאָמען קינדער, און ווייל די תלמידים ווערען אָנגערופֿען קינדער, ווערט דער מלמד אָנגערופֿען — פֿאָטער." אונזערע תלמודיסטען אַלס מענשען מיט הויכע אידעאַלען, האָבען געקוקט אויף דעם חדר, אַזוי ווי די שפּעטסטע גרעסטע פּעדאַגאָגען און דענקער, און דעריבער האָבען זיי געשטעלט אַזוי הויך דעם חדר מיט'דער מלמדות און די פּערזאָן פֿון דעם מלמד, אַלס פֿאַרשטעהער פֿון אַזאַ חדר איז ביי זיי געווען גערעכענט פֿאַר דעם פֿאַרשטעהער פֿון אַ הייליגער זאַך.

מיר געפֿינען אין תלמוד פֿיעל פּערלדיגע געדאַנקען איבער די בעציהונגען, וועלכע דאַרפֿען זיין צווישען דעם מלמד מיט זיינע תלמידים. נאָך זייער מיינונג, מוזען זיין צווישען ביידען דיזעלבע פֿערבינדונגען ווי צווישען קינדער און אַ פֿאָטער. פֿערלאַנגענדיג פֿון די תלמידים כבוד צו די לעהרער, האָבען אונזערע תלמודיסטען צוגלייך פֿערלאַנגט צו ליעבען און שעצען די שילער.

„דער תלמיד טאָר ניט פֿרעגען דעם מלמד אין דער צייט פֿון דעם לערנען וועגען אַ זאַך, וואָס ס'איז ניט נוגע גלייך צו דעם ענין, וועלכער עס ווערט געלערנט" [1]. „דער תלמיד טאָר ניט אַרויסטרעטען מיט אַ פֿראַגע איידער ער האָט זי ניט גוט אַרומגעקלערט; צווי תלמידים טאָרען אין איין צייט קיין פֿראַגען ניט פֿאָרלעגען".[2] „פֿיעלעס האָב איך מיך אויסגעלערנט פֿון מיינע מלמדים, נאָך מעהרער פֿון מיינע חברים, און אַסך מעהרער פֿון מיינע תלמידים". [3] דער כבוד פֿון דיין תלמיד דאַרף זיין טהייער ביי דיר „ווי דיין אייגענער כבוד". „אויב די תלמידים פֿערשטעהען ניט די זאַך, וואָס עס ווערט געלערנט, טאָר דער מלמד ניט בייז ווערען אויף זיי, נאָר ער מוז זיי ערקלערען אַזוי לאַנג, ביז וואַנען זיי וועלען עס שוין גוט פֿערשטעהען." [4]

די תלמודיסטען האָבען געקוקט אויף דעם מלמד ווי אויף דעם מייסטער, אין וועמעס הענד פֿאָרמירט זיך די מאָראַלישע געשטאַלט פֿון דעם וואַקסענדען מענשען, און דעריבער האָבען זיי געהייסען צו עהרען איהם מעהר אַלס פֿאָטער און מוטער. רבי שמעון זאָגט אין דעם נאָמען פֿון רבי זירא: „דער וואָס נעמט אויף מיט כבוד זיין מלמד, איז גלייך ווי ער וואָלט מקבל פנים געווען גאָט." [5] רבי אבוהו האָט

[1]) שבת ג'. — [2]) רמב"ם הלכות תורה. — [3]) תענית ז'. — [4]) רמב"ם הלכות תורה. — [5]) עירובין תלמוד ירושלמי ה'.

געזאָגט: „ווער עס קלאָגט זיך אויף זיין מלמד, איז גלייך ווי ער וואָלט זיך געקלאָגט אויף גאָט". [6]) די אַלע תלמודישע ווערטליך ווייזען ווי הויך אין זייערע אויגען איז געשטאַנען די בילדונג, וואָס מען דאַרף פֿאַר איהר דאַנקבאַר זיין ראש־ת־כל דעם מלמד. אין דעם טעגליכען לעבען האָבען די תלמודיסטען געהייסען גיכער בעדיענען דעם מלמד ווי די עלטערן. די תלמודיסטען גיבען אויף דעם אַ טעם און זאָגען, אַז דאָס איז דערפֿאַר, וואָס די עלטערן האָט אַ מענש דאַנקבאַר צו זיין נור פֿאַר זיין קורצע לעבענס צייט, דעם מלמד אָבער דאַרף ער דאַנקבאַר זיין פֿאַר זיין מאָראַלישעס אייביגעס לעבען. [7]) ווי זעהר גרויס דער כבוד פֿון אַ דרדקי מלמד איז געשטאַנען אין די אויגען פֿון די תלמודיסטען, בעווייזט אונז קלאָר אַזאַ אגדתא: „רב איז אַמאָל געקומען אין אַ שטאָדט, וועלכע האָט געליטען פֿון אַ לאַנגער טרוקעניס. ער האָט באַלד אויף גאַנץ קהל גוזר תענית געווען, נאָר דאָס האָט אָבער ניט געהאָלפֿען, קיין רעגען איז אַלץ ניט געווען. דאָ האָט זיך אַ מענש אַוועקגעשטעלט פֿאַר דעם עמוד און האָט אויפֿ'ן קול אויס־געשריען: „משיב הרוח!" און באַלד האָט אַ בלאָז געטהון אַ ווינד; נאָכהער האָט ער אויסגערופֿען: „ומוריד הגשם" און עס האָט אָנגע־הויבען צו רעגענען. רב האָט זיך זעהר פֿערוואונדערט און האָט אַ פֿרעג געטהון דעם חזן: מיט וואָס בעשעפֿטיגסט דו דיך?" „איך בין—אַ דרדקי מלמד,—האָט איהם געענטפֿערט דער חזן—ביי מיר אין חדר לערנען אי רייכע ווי אויך אָרימע קינדער, וואָס זייערע עלטערן האָבען ניט מיט וואָס צו צאָהלען מיר שכר למוד; נאָר איך האָב אַ אייגענעם פֿיש־האַנדעל, און שטיטץ נאָך מיט מיין געלד די אָרימע תלמידים, און זיי געהען צו מיר מיט גרויס חשק". [8]) די דאָזיגע תשובה האָט רב'ן בעפֿרידיגט. דאָס הייסט אַז די כחות הטבע, האָבען זיך אונטער־געגעבען נור אויס גרויס עהרע צו דעם דרדקי מלמד. די תלמודיסטען האָבען געהאַלטען די בעשעפֿטיגונג פֿון אַ מלמד פֿאַר די היילינגסטע זאַך, און דעריבער האָבען זיי אויף איהם אַרויפֿגעלייגט אַ גרויסע מאָ־ראַלישע פֿעראַנטוואָרטליכקייט (אחריות). אַ מלמד וועלכער לאָזט אי־בער די קינדער אין חדר און געהט ערגיץ־וואו אַוועק, אָדער ער בעשעפֿטיגט זיי מיט איין אַנדער זאַך און ניט מיט דעם לערנען, אָדער ער טהוט בכלל זיין אַרבייט אָהן חשק, פֿויל און נאַכלעסיג,—געהערט צו דעם טהייל מענשען, אויף וועלכע עס זענען געזאָגט געוואָרען די ווערטער פֿון דער תורה: פֿערפֿלוכט זאל זיין יענער, וועלכער טהוט גאָטעס אַרבייט מיט פֿאַלשקייט. [9])

ש. ל. ציטראָן.

(ענדע קומט)

[6]) סנהדרין ק"י.— [7]) בבאמציעא ל"ג.— [8]) תענית כ"ד.— [9]) רמב"ם הלכות תורה.

צווישען אונז גערעדט.

וויפֿיעל, וויפֿיעל זענען דאָ אַזוינע יודישע ווינקעליך, וועלכע מיר קענען ניט. מיר מאַכען אָפֿט פֿאַרווירפֿע פֿרעמדע, פֿאַר וואָס זיי סטאַרען זיך ניט צו קענען אונז יודען, אונזער לעבען און אונזערע אויפֿפֿיהרונגען, און מיר אַליין קענען זיך זעלבסט ניט, און וואו מיינט איהר געפֿינען זיך אַזוינע יודישע ווינקעליך? — אין חינא, אין אינדיען, אָדער נעבען ים־הקרח, וואו מען דאַרף שיקען עקספּעדיציעס און מאַכען גרויסע הוצאות? אוי ניין, דוקא אונטער דער נאָז, דריי שפּאַן ווייט פֿון אונז, נאָר מיר פֿילען זיך די דריי שפּאַן צו מאַכען. אַלעס אַלעס אינטערעסירט אונז, נאָר ניט אונזער אייגענעס לעבען; מיר געבען זיך קיין מיה צו בעקענען מיט פֿיעל אינטערעסאַנטע יודישע ווינקעליך, פֿון וועלכע מיר האָבען קיין בעגריף ניט, חאטש די צאָהל

פון אונזערע ציימונגען, ביכער און שרייבער פערמעהרען זיך פון טאג צו טאג און מיר רעש׳ען, מיר קעהרען איבער וועלטען... מיר פילדרען... חאטש מיר זעלבסט קענען זיך נים.

אפט דערוויסען מיר זיך פון אזוינע יודישע ווינקעליך טאקע פון די פרעמדע, וועלכע מיר מאכען פארווירפע...

אויף איצטיגס מאל בעקאנט אונז די צייטונג „סעוו. זאפ. סלאווא" מיט איינע פון די יודישע ווינקעליך — מיט א יודישער קאלאניע, וועלכע געפינט זיך נים וויים פון ווילנא. די צייטונג האט געשיקט איהרען א קארעספאנדענט ד"ר ט. ש. זיך בעקאנגען מיט די דארטיגע יודישע ערדארבייטער. ה׳ ש. דערצעהלט פיעל אינטערעסאנטעס פון זייער לעבען, מיט וועלכען מיר ווילען אויך בעקאנען אונזערע לעזער:

איך מיט מיינעם א חבר, איין אגראנאם, זענען געקומען אין דער פריה אויף דער סטאנציע אלקעניקי (פעטער.ווארש. באהן), דער צוועק פון מיין רייזע, אז איך זאל פון דאנען פאהרען אין די קאלאניע „דעקשנא" וועלכע איז מעהר בעקאנט צווישען פראסטען עולם — אונטער דעם נאמען „סעלא". ערשטענס האב איך זיך געוואלט בעקאנען מיט יודען קאלאניסטען, עס האט זיך געוואלט אנקוקען יודישע פויערים, וואס בעארבייטען זייער ערד, נים א דאנק דעם ציוניסטישען רעיון און נים אונטער די פליגעל פון יודישע באראנען, נאר דורך דער ווירקונג פון געוועהנליכע היסטארישע בעדינגונגען, און, צווייטענס האב איך זיך געוואלט בעקאנען מיט דער יודישער קאלאניע, וועלכע גיט זיך אב אויסער מיט ערדארבייט אויך מיט היילען מעלאנהאלישע קראנקע (משוגעים), און דאס לעצטע האט מיך מעהר אינטערעסירט פון אלעס.

פון דער סטאנציע בין איך נעפאהרען מיט א יודיש פוהרל געשפאנט אין איין פערדיל, דער אנטערייבער משה פאהרט אפט פון דער סטאניצע אין די קאלאניע „סעלא", ער האט שוין א הין געפיהרט נים איין קראנקען. נאך אין וועג פאהרענדיג האט מיך משה בעקאנט מיט די בעלי הבתים פון דער קאלאניע און אויך מיט די, וועלכע האלטען אויס ביי זיך קראנקע אזוי אז ווען איך בין געקומען אין דארף, האב איך שוין געהאט א קלארען בעגריף וועגען דער קאלאניע מיט איהרע איינוואהנער.

די קאלאניע ציהט זיך אויף א לאנגע שטרעקע, לינקס געפינען זיך די פעלדער און די פאשע פאר בהמות, רעכטס געפינען זיך זייערע הייזער און פערשידענע געביידען פאר בעל־הביתישקייט, אמבארען, קאמערען און דעסטגלייכען. דאס אויסזעהען פון די אלע געביידען איז נים אזוי ארעם, ווי מען זעהט אין אנדערע דערפער. דאס מעהר שטיבליך זענען געדעקט מיט שינדלען, אינוועניג הילצערנע פאדלאגעס. כמעט אין יעדען הייזיל געפינט זיך א סאמאוואר, פיין מעבעל, קעראסין־לאמפען, אויף די ווענד היינגען בילינע בילדער, פאטאגראפיען, בילדער אויסגענייטע אויף קאנווע, מיט איין ווארט אלעס אין שטוב זעהט אויס מעהר שטעדטיש ווי דארפיש. די יודישע פויערן געהן געקליידעט אין לאנגע קאפאטעס אדער אין פידזשאקען ווי די שטעדטישע יודען, נאר דער קאליער פון זייערע קליידער איז אנדערש, עפיס א קאליער פון ערד אדער פאפעליאטע; עס איז צו דערקענען, אז די בעלי־הבתים פון די קליידער פערברענגען פיעל אויף דעם פעלד און זייערע קליידער ווערען אבגעבליאקעוועט פון די ברענעדיגע זונענשטראלען. די פרויען קליידען זיך אויך שטעדטיש, אלע געהן אין שיך, נאר קינדער זעהט מען ארומלויפען בארוועס. דערפאר אבער זעהען אויס די יודישע קאלאניסטען אסך געזינדטער ווי די שטעדטישע יודען: פערברענטע פון דער זון פנים׳ער, א הויכע גלייכע וואוקס, געזונדטע הענד מיט ברייטע מוסקעלן, מיט דעם אלעמען צייכענען זיך אויס די יודישע קאלאניסטען קעגען אלע אנדערע יודען אין דער ליטא. זיי לעבען אויך פרעהליכער ווי די שטעדטישע, חאטש מען הערט נים אין דעם יודישען דארף בחורים מיט מיידליך זינגען ליעדער אין חאראוואדען ווי אין די קריסטליכע דערפער.

מיר זענען פערפאהרען צום פערמעגליכסטען קאלאניסט, ר׳ הלל צ., מיט וועלכען מיין חבר, דער אגראנאם, איז שוין לאנג בעקאנט. ר׳ הלל שפיעלט די ראלע ביי די קאלאניסטען פון א סטאראסטע. ער איז שטענדיג א פערמיטלער צווישען דעם אגראנאם און די קאלאניסטען ווענען פערבעסערען זייער ארבייט אויף די פעלדער. ביי דעם ר׳ הלל׳ן האב איך זיך אויך דערוואוסט וועגען דעם לעבען פון די קראנקע, וועלכע די קאלאניסטען האלטען אוים. ווען ער איז מיט מיר ארומגעגאנגען פון שטוב צו שטוב און פערשריבען די קאלאניסטען, האבען זיי מיין פערשרייבען אנגענומען נים פאר קיין גוטען סימן — זיי האבען מורא געהאט, מען זאל דורך דעם ביי זיי נים צונעהמען די זייטיגע פערדינסטען וועלכע זיי האבען פון די קראנקע, וואס מען שיקט צו זיי.

פון מיינע פראגען האב איך זיך דערוואוסט, אז אהער שיקט מען קראנקע פון דער ליטא און אפילו פון פוילען שוין זייט 10 — 15 יאהר. א צוויי קראנקע זענען דא געזונד געווארען און דאס האט דער קאלאניע געמאכט א גוט׳ן שם, אפילו אין די וויטע גובערניעס. אין דער קאלאניע צעהלט זיך 36 פאמיליעס קאליניסטען, 14 פון זיי האלטען ביי זיך קראנקע, איצט געפינען זיך 26 קראנקע (11 מענער און 15 פרויען), אין איין הויז געפינען זיך נים מעהר ווי 4 קראנקע. דאס מעהר (22) האבען קיינע האפנונג אויף געזונד צו ווערען, נור 4 האלטען ביי געזונד ווערען. אט מיט די 4 שטאלצירען די קאלאניסטען און באמת מאכט דאס זיי פיעל עהרע. וויפיעל ליעבע, ערגעבענהייט און טאקט צו די אומגליקליכע מעלאנחאליקער האב איך געפונען ביי די יודישע קאלאניסטען: איך מוז מודה זיין אז די קראנקע לעבט זיך דא פיעל בעסער ווי און די האספיטאלען, אפילו אין די גרויסע פיינערע שטעדט. וועלכער קראנקער עס קען נור זיך האלטען אויף די פיס, געפינט זיך א גאנצע טאג אויף דער פרישער לופט, שפאצירט איבער׳ן דארף, שפיעלט זיך צוזאמען מיט די דארפסקינדער. די קראנקע קוקען זיך צו צו דער היימישער ארבייט און נים איין מאל האפען זיי זיך זעלבסט צו דער ארבייט. צו הויז רעכענען זיך די קראנקע פאר היימישע, פאר אייגענע פון דער פאמיליע, מען זיצט ביי איין טיש און מען עסט דאסזעלבע וואס דער בעל הבית. די בעהאנדלונג מיט זיי איז פראסט, נים געניים, און ווען מען שרייט אן א מאל אויף זיי אדער מען בעשטראפט אמאל א משוגע׳נעם פאר נים גוט אויפפיהרען זיך, קומט עס אוים אזוי ווי איין אייגענער פאטער בעשטראפט זיינע קינדער ווען זיי שטיפען.

דאס וואס די קראנקע זענען נים אבגעזונדערט און לעבען צוזאמען מיט די געזונדע קאלאניסטען, היימיש און פריי — איז פאר זיי די בעסטע רפואה, אלענפאלס פערגרינגערט עס זייער לעבען. גאנ׳ן אפט פערגעסען די קאלאניסטען אז זיי האבען צו טהון מיט משוגעים אין רעדען מיט זיי וועגען בעלי־הביתישקייט, ווי למשל אז מען האט די קארטאפליעס צו פריה היינטיגס יאהר ארבגעפיהרט

פון די פעלדער א. ה. ג. אייניגע פון די קראנקע העלפען ארבייטען מאנסבילען אויף דעם פעלד און מיידליך צו הויז היימישע ארבייט. די קראנקע וועלכע זענען פויל צו דער ארבייט, דרעהען זיך אזוי ארום און מישען זיך ווי מען דארף זיי ניט און שטערען די ארבייט.

דער ד״ר ש. פערזיכערט אז צווישען די 26 קראנקע געפינט זיך א פריליין, א גרויסע שענהייט פון פערמעגליכע עלטערן אין ווילנא. נאך איהר קראנקהייט וואלט זי אין א געוועהנליכען האספיטאל מעהר ניט געלעבט ווי 2 יאהר און דא געפינט זי זיך שוין 4 יאהר. דאס מעהר קראנקע זעהען אויס אויף דעם געזיכט געזונד, עס׳ן און אויסהאלטען האבען זיי נאטירליך לויט דעם געלד וואס מען צאהלט פאר זיי.

אינטערעסאנט זענען די פרייזען, וועלכע מען צאהלט פאר זייער אויסהאלטען. פאר 3 צאהלט מען צו 15 רובל א חודש, פאר 2 צו 10 רובל, 2 צו 9 רובל, 6 צו 8 רובל, 2 צו 5 רובל, 2 צו 4 רובל און פאר 2 צו 3 רובל. עס געפינען זיך דא 3 קראנקע, וועלכע די ווילנער יודישע געמיינדע האלט אויס אויף איהר רעכענונג צו 3 — 4 רובל א חודש פאר א קראנקען, אמת די ארימע קראנקע געהן ארום אבגעריסען, אבער אזוינע קראנקע אין די האספיטאלען מעגען זיי נאך מקנא זיין. די וואס צאהלען צו 15 רובל לעבען „ווי אריסטאקראטען״, איינע אזא קראנקע, וועלכע האט זיך פריהער געפונען אין די מארנע האספיטאלען אין ווארשא, איז זעהר צופרידען מיט איהר „דאטשע״ ווי זי רופט אן די קאלאניע. ר׳ הללים וויב האט מיר געוויזען א בריעף פון איינער א קראנקער, וועלכע האט זיך דא פריהער געפונען און איז איצט געזונד געווארען. די געוועזענע קראנקע רופט זי אן „מיין צווייטע מוטער״ און האט געשיקט איהר פאטאגראפישעס בילד וועלכעס הייננט טאקע דא לזכרון אויף דער וואנד.

אין בעלגיע און אין שאטלאנד געפינען זיך שוין לאנג אזוינע דערפער, וואו מען האלט אויס מעלאנכאלישע קראנקע. צו היילען מיט אזוינע מיטעל האט אנגעהויבען זעלבסט דאס פאלק, דערנאך האבען די דארטיגע רעגירונגען גענומען די דארפישע היילאנשטאלטען אינטער זייער שוטץ, איצט געפונען זיך אין שאטלאנד אין די דערפער $1/3$ פון דער גאנצער צאהל קראנקע אין לאנד. אין רוסלאנד האט מען געפרובט מאכען אזוינע אנשטאלטען אין די דערפער נעבען מאס־קווא און נעבען יעקאטערינאסלאוו, נאר מען הערט עפים ניט וועגען זיי.

מערקווירדיג איז דאס וואס אין דער יודישער קאלאניע איז די אנשטאלט פאר די אומגליקליכע געווארען אהן שום זייטיגע הילף און אהן דער הילף פון רעגירונג. דאס אלעס איז נור צו פערדאנקען די גרויסע ליעבע פון די יודישע ערהליכע ערדארבייטער, וועלכע פערגרינגערען דאס ביטער מזל און טרויריג לעבען פון די אומגליקליכע קראנקע.

מעהר אזוינע ווינקעליך מיט אזוינע מענשען דארף מען האבען פאר דער קראנקער מענשהייט. ווען מען איז פון אונז ניט בעקאנט דאס אין יעדער שטאדט וואלגערען זיך ארום אזוינע אומגליקליכע קראנקע אויף וועלכע קיינער קוקט זיך ניט אום. יעדער אנטלויפט פון זיי און די ארענטליכע ערדארבייטער נעהמען זיי צו, זיי זונדערען זיי ניט אב אין בעזונדערע הייזער ווי די האספיטאלען, נאר זיי נעהמען זיי אריין צו זיך אין הויז אין זייער פאמיליע און בענעהמען זיך מיט זיי ווי מיט אייגענע קינדער.

אין אונזער טונקעל טרויריג לעבען מעגען מיר שטאלץ זיין מיט אזוינע ליכטיגע יודישע ווינקעליך פון וועלכע מיר דערוויסען זיך אדאנק א בעזונדערען צופאל. געוויס געפינען זיך נאך פיעל ליכטיגע ווינקעליך צווישען יודען, נאר מיר זוכען זיי ניט, מיר אינטערעסירען זיך ווינציג מיט אונזער אייגענעם לעבען.

מ. היות.

א קיצור פון די תקנות פון די פערטרעטער פון דער יודישער באנק אין רוסלאנד.

כדי צו שטיצען די אינטערעסען פון דער יודישער קאלאניאלבאנק ווערען בעשטימט אין רוסלאנד 10 פערטרעטער, וועלכע האבען יעדער אויף זיך א בעשטימטען ראיאן.

די אויפגאבע פון די פערטרויענסמענער איז צו שטיצען די אינטערעסען פון באנק, איינצוקאסירען די נישט איינגעצאהלטע ראטעס פאר אקציעס, און צו שאפען נייע אקציאנערען.

די פערטרעטער זענען די פערמיטלער צווישען דער באנק און די אקציאנערען, און דערום דארפען די אקציאנערען זיך ווענדען אין אלע באנק־ענינים צו די פארשטעהער פון זייער ראיאן.

די פערטרויענסמענער בעקומען פון דער באנק די ערשטע צייט פון זייער טהעטיגקייט ביז דעם ערשטען יולי 1901 העכסטענס ביז 75 רובעל מאנאטליך אויף הוצאות.

די פערטרויענסמענער מאכען יעדער אין זיין שטאדט א באנק־קאמיסיאן פון סוחרים, וועלכע זענען מחויב זיי בייצושטעהען מיט ראטה און טהאט.

די פערטרויענסמענער בעשטימען אין יעדען ארט וואו זיי האלטען פאר נייטהיג קארעספאנדענטען, וועלכע פערטרעטען זיי אין געוויסע זאכען, און דיענען אלס פערמיטלער צווישען די אקציאנערען און די פערטרויענס־מענער.

די פערטרויענסמענער און אויך קארעספאנדענטען בעקומען נישט קיין געלד פאר זייער מיה; די באנק צאהלט זיי נור פאר זייער אויסלייגען אויף רייזעקאסטען, פארטא א. ז. וו.

דאס ערשטע פעראייניגטע בירא פון דער פערטרויענסמאנשאפט איז בעשטימט צו זיין אין ווארשא מיט א באנקקאמיסיאן פון די דאזיגע מיטגליעדער: ה״ה ש. ל״ריא, יוסף לעווינע, א. פארלעשעווסקי. מ. פעלדשטיין, יאשינאווסקי און דר. ביחאווסקי.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** איין יובילעאום. דער ווינער ראבינער ד״ר אברהם שמידעל האט פאריגע וואך געפייערט זיין 80־סטען געבורטסטאג. די ווינער קולטוס געמיינדע האט איהם אין דעם טאג גרויס כבוד אבגעגעבען, זי האט איהם איבערגעגעבען זעהר א טהייערע מתנה און האט געגרינדעט א שטיפטונג מיט׳ן נאמען: „ד״ר שמידעל׳ס שטיפטונג פיר ראבינערס־טעכטער״. מען זאגט, אז ביי א זיטצונג פון דעם קולטוס פארשטאנד האט מען ד״ר שמידעל געוואלט אנטהון דעם כבוד און איהם געבען דעם טיטעל „אבערראבינער״, נאר דער ראבינער ד״ר גידעמאן וועלכער פיהרט דעם טיטעל האט דער געמיינדע געסטראשעט אז ער וועט אנידערלעגען זיין שטעלע אזוי באלד מען וועט ד״ר שמידעל אויך רופען „אבערראבינער״!

ד״ר שמידעל געהער צו די וועניגע ראבינער און פרעדיגער פון היינטיגער צייט וועלכע שרייבען אויך גוט העברעאיש און זיין נאמען איז אויך בעקאנט די העברעאישע לעזער דורך זייגע ווערקע און ארטיקלען אין העברעאישע צייטונגען.

*** אינ׳ם יודישען מוזעאום אין וויען איז פאריגען דאנערשטאג געוועזען א פערזאמלונג אין. וועלכער דער פרעזידענט בוויראטה סטיאסני האט בעגריסט דעם יובילאר ראבינער ד״ר שמידעל און האט מיטגעטהיילט אז דעם מוזעאום איז איבערגעגעבען געווארען פון איינעם וואס וויל נישט מפרסם זיין זיין נאמען 1000 קראנען פיר א פאנד צו גרינדען איין אייגען געביידע פאר דעם מוזעאום און 1000 קראנען צו וויסענשאפטליכע צוועקע, בעזונדערס צו ערפארשען די לאגע אין ארץ־ישראל. און וועט שבת און זונטאג דאס מוזעאום אויסשטעלען די פראכטפאלע אדרעסע וועלכע זי שיקט דעם ד״ר שמידעל צו זיין יובילעאום, אז יעדער זאל זי זעהען. דערנאך האט דער רעקטאר פון וויענער ראבינער סעמינאר, ד״ר שווארץ, געהאלטען א דרשה איבער דען „תלמוד״, אין וועלכער ער האט נאכגעוויזען וועלכע ראלע דער תלמוד האט געשפיעלט אין דער יודישער

היסטאָריע אַלס „יודיש נאַציאָנאַלעס ווערק" און ווי אין תלמוד שפּיעגעלט זיך אָב די ענטוויקלונג פון יודישען פאָלק זייט מעהר פון טויזענד יאָהר.

*

רוסלאַנד. — דער פּראָיעקט פון די תקנות פון אַ נידריגע לאַנדווירטשאַפטליכע שולע פאַר יודען, וועלכע אייניגע וואַרשאַווער נדבנים ווילען גרינדען אין טשענסטעחאָוו איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם געלעהרטען קאָמיטעט ביי'ם מיניסטעריום פון ערדאַרבייט, צו געבען זיין בעשלוס וועגען דעם.

— די אָדעסער דראַמאַטישע אַרטיסטען סטאַרען זיך, אַז מען זאָל יודען־אַרטיסטען געבען די ערלויבניש צו וואָהנען אומעטום אין רוסלאַנד. זיי האָבען אויפגעשריבען וועגען דעם איין ראַפּאָרט און געשיקט איהם צו אַ פּעטערבורגער אַרטיסטען און נאַכהער וועט דער ראַפּאָרט ווערען געשיקט אויף די אסיפה פון די רוסישע אַקטיאָרען, וועלכע וועט קירצליך זיין אין מאָסקווא.

— זעהר טרויריגע ידיעות קומען פון די ערטער, וועלכע האָבען געליטען פון דעם נישטגערעטעניש. די מיטלען פון קישינעווער קאָמיטעט צו שטיצען די נויטבעדירפטיגע האָבען זיך געשווינד אויסגעשעפּט. פון די שטעדט סאָראָקי, אָרגיעעוו, רעזינא, קאַלאַראַש, טעלענעשטי, וואַד־ראַשקאָוו זענען אָנגעקומען צום קאָמיטעט ביטען וועגען שטיצע, וועלכע קענען נישט ערפילט ווערען. אין סאָראָקי האָט מען לעת־עתה פערשריבען 200 נויטבעדירפטיגע פאַמיליעס, בעת די מיטלען פון שטעדטישען קאָמיטעט בעטרעפען נישט מעהר ווי 100 רוב' מאָנאַטליך. די שטעדטישע אַדמיניסטראַציאָן, צו שאַפען אַ פערדיענסט די נויטבעדירפטיגע, האָט אונטערגענומען איין אַרבייט צו האַקען שטיינער, וועלכע זענען נייטהיג צום ברוקירען די גאַסען, נאָר די אַרבייט וועט נישט קלעקען אפילו פאַר אַ קליינעם טהייל נויטבעדירפטיגע. אַ זעלכע טרויריגע ידיעות קומען אויך פון חערסאָנער גובערניע.

— ווי עס איז מודיע דער „קרימסקי קוריער" האָט די סימפעראָפּאָלער יודישע קהלה אַליין איבערגענומען די פיהרונג פון קאַראָבקע, ווייל די טאָרגעס זענען נישט געוואָרען אויסגעפיהרט, די בעדינגונגען פון איבערגעבען די קאַראָבקע זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען פון דער גובערנסקער פּראַוולעניע לויט דער ערקלערונג פון סענאַט, אַז קאַראָבקע דאַרף ווערען אָבגעצאָהלט נישט פון יעדער געשאָחטענער שטיק נאָר בשעת פערקויפען פון פלייש. די דאָזיגע בעדינגונג ברענגט דערצו, אַז אין יעדער יאַטקע מוז ווערען געהאַלטען אַ מענש, וועלכער זאָל אויפמאָהנען דעם אָבצאָהל בשעת דעם פערקויף, און דאָס איז פערבונדען מיט פיעל הוצאות און כמעט אונמעגליך אויסצופיהרען. די סימפעראָפּאָלער קהלה איז זיך דערווייל נוהג ווי פריהער, זי נעמט דעם אָבצאָהל פון יעדען שטיק, ביז עס וועט זיין אַ נייע ערקלערונג פון סענאַט וועגען דער דאָזיגער שאלה.

*

דייטשלאַנד. — ווילהעלם קאַרל ראָטהשילד. דעם 25 יאַנואַר איז געשטאָרבען אין פראַנקפורט ווילהעלם קאַרל פאָן ראָטהשילד אין 73 יאָהר אַלט. נאָך דעם ווי אין 1850־טען יאָהר איז געשטאָרבען זיין ברודער אַלעקסאַנדער איז ער אַליין געבליבען דער פיהרער פון פראַנקפורטער באַנקהויז.

ווילהעלם קאַרל, אָדער ווי מען האָט איהם גערופען אין פראַנקפורט באַראָן ווילי, האָט זיך זעהר ווייניג געמישט אין קהל'שע און פּאָליטישע זאַכען; ער האָט זיך אין גאַנצען איבערגעגעבען נור מיט זיין פאַמיליע, געשעפט אָדער מיט תורה ומצוות. ער האָט געהאַלטען ביי זיך אַ רבי, ראַבינער ה' פּראַמם מיט וועלכען ער האָט געלערענט גמרא. ער איז געוועזען אַ גרויסער נדבן, און אָבגעהיט צו געבען מעשר פון אַלע זיינע הכנסות, אין שבת איז געווען דאָס באַנקהויז געשלאָסען אפילו אין פעלען, ווען ער האָט דערפון געליטען גרויסען שאָדען. זיין פרומקייט איז געווען נישט נור אין ענינים בין אדם למקום נאָר אויך בין אדם לחברו; זיין גערעכטיקייטסגעפיהל איז געווען גוט בעקאַנט אַלעמען, וועלכע האָבען נור געהאַט געשעפטען מיט זיין באַנק.

— די קאָניצער רציחה איז נאָך עד היום געבליעבען אַ רעטהעניש' וועלכע די סלעדאָוואַטעלעס מאַטערען זיך אומזיסט פּותר צו זיין. דער רוצח איז נישטאָ! ווי אויף צו להכעיס ווערען אַלע מאָל געפונען נייע זאַכען פון געהרג'טען ווינטער. נישט לאַנג האָט מען געפונען זיינע קליידער: הויזען, זשילעט און טיכעל, אונטערהויזען און זאָקען. מען זוכט אומעטום, אָבער דערווייל איז מען נישט געקומען אויף די שפורען פון רוצח.

אַלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. — די אונרוהען אין קיעווער אוניווערזיטעט. איבער אונאָרדענונגען, וואָס זענען געווען אין קיעווער אוניווערזיטעט, האָט דער רעקטאָר אַרויסגעגעבען אַ פּסק אַריינצוזעטצען אין קאַרצער 2 סטודענטען אויף 5 טאָג. אַזוי אָבער ווי די בעשטראָפטע סטודענטען האָבען זיך אָבגעזאָגט אָנצונעהמען אויף זיך דעם פּסק, האָט דער רעקטאָר צוגענומען פון זיי זייערע סטודענטישע דאָקומענטען. פאַר די אָבגעזאָגטע סטודענדען האָבען זיך אָנגענומען זייערע חברים, וועלכע האָבען צוזאַמענגערופען אין אוניווערזיטעט אַ אסיפה און פערלאַנגט, דער רעקטאָר זאָל מבטל זיין דעם פּסק און אָננעמען צוריק דיביידע סטודענטען. די אסיפה האָט אויך געשיקט בעטען דעם רעקטאָר, ער זאָל צו זיי קומען אויסהערען זייערע טענות. אַז דער רעקטאָר אָבער האָט זיי אָבגעזאָגט צו קומען אויף די אסיפה, האָבען די סטודענטען מודיע געווען, אַז זיי ווילען נישט אָבטרעטען פון אָרט, ביז מען וועט ניט ערפילען זייער פערלאַנג. דער אינספּעקטאָר האָט געהייסען פערשליסען אַלע איינגענגע פון אוניווערזיטעט, כדי קיינעם ניט אַריינצולאָזען. די סטודענטען האָבען אָבער אויסגעבראָכען אַ טיהר און אַריינגעלאָזען זייערע חברים, וועלכע האָבען זיי געבראַכט ליכט און עסען. די סטודענטען האָבען אָנגעהויבען צו לאַרמען און צו ברעכען די שויבען פון אוניווערזיטעט. אַזוי ווי דאָס גערודער איז געוואָרען אַלץ שטאַרקער, האָט מען געשיקט נאָך זשאַנדאַרען און סאָלדאַטען און מען האָט פערשריבען אַלע סטודענטען וואָס זענען געווען אין זאַל — 396 פּערזאָן.

אויף דער בעראַטהונג פון די פערטרעטער פון מיניסטעריום פון פאָלקסבילדונג, דעס אינערען, יוסטיץ און קריעגסמיניסטעריום, נאָך אויספרעגען פון אַלע טהיילנעהמער פון די אונאָרדנונגען, איז בעשלאָסען געוואָרען: אַז מען זאָל ערקענען אַלע סטודענטען, וואָס האָבען טהייל גענומען אין די אונאָרדענונגען, פאַר שולדיג, אויסשליסען זיי פון אוניווערזיטעט און אָוועקגעבען אין מיליטערדיענסט אויף פערשיעדענע טערמינען: 1) צוויי סטודענטען אויף 3 יאָהר, 2) 5 סטודענטען — אויף 2 יאָהר און 3) אַלע איבעריגע 385 פּערזאָן — אויף 1 יאָהר, און פאָרשטעלען די זאַך דעם מיניסטעריום פון פאָלקסבילדונג. דער מיניסטער האָט בעשטעטיגט דעם פּסק בנוגע צו די פּונקטען 1 און 2 און 176 סטודענטען פון דער 3־טער קאַטעגאָריע. בנוגע צו די איבעריגע 209 סטודענטען פון דער דריטער קאַטעגאָריע האָט ער געפּסקנט אַז מען זאָל זיי איינטראָגען וועגען דעם אין שטראַפנאַי זשורנאַל און צונעהמען זיי אַלע זכיות במשך פון היינטיגען קורס און דאַביי וואָרענען, אַז אויב זיי ווילען זיך נאָך אַמאָל בעטהייליגען אין אונרוהען ווילען זיי ווערען האַרטער בעשטראָפט.

קין.

אַ אַסענדיגע פאַנטאַזיע.

אין מיין פענסטער קלאַפּט דער ווינד מיט נאַסע געלע בלעטער, וואָס זענען געבליעבען אַ שריד ופליט אויף דעם שענעם אַקאַציען בוים, וואָס האָט געוואַקסען אונטער מיין פענסטער.

איך דערמאָן זיך אין אַ פריהלינגס אָבענד, ווען די אַקאַציען האָבען געבליהט, בין איך געשטאַנען ביים אָפענעם פענסטער, מיינע געדאַנקען האָב איך געבאָדען אין אַ שטיל וואַסער פון זיסע האָפנונגען... דער אייגענער בוים האָט מיט זיין שטאַרקען ריח מיר דאָס מויל,' די אויגען און דאָס האַרץ פערגאָסען — אין יענעם שענעם פריהלינגס אָבענד...

אַצונד רייסען זיך אָב פון זעלבען בוים די לעצטע בלעטער, פאַלען אויף די שויב פון מיין פענסטער, און קלעבען זיך צו ווי אַ לאַכענדיג פנים מיט אַ צופלאַצטער נאָז... דאָס פנים לאַכט, דער רעגען קלאַפּט און די שויבען און דער ווינד רוישט, שרייט, קוויטשעט ווי טויזענד געשאַכטענע טייוולאָנים...

— אָהאָ־אָ־אָ!..

— וואָס איז? ווער איז דאָרט?

— עפען!.. דאָס פענסטער עפען, ווען נישט שלאָג איך דיר באַלד אויס אַלע שויבען!.. ווייסט נישט אַז מיט דעם אַסענדיגען ווינד איז נישט קיין שפּיעלעכיל?!.. אָהאָ־אָ־אָ!..

— וואָס ווילסט דו דאָ? איז דען דיר נישט בעסער אין דרויסען, אויף דעם ברייטען פרייען פעלד, וואו קיינער שטערט דיר נישט אין דיינע ווילדע קונצען? מאָגסט זיך דאָרט טאַנצען פון הימעל ביז דער ערד, מיט זאַמד פערשיטען די פוהרען פין די יודישע בעלי עגלות; אָברייסען די לייווענטענע דעכער פין זייערע בוידען, גלייך ווי די אָרימע, ציטערדיגע פין קעלט, אין דרייען איינגעקאָרטשעטע „פאַרשוינען" וואַלטען נאָר דיינע שרעקליכע פיינד געוועזען... גלייך ווי די אויסגעמאָגערטע, בלינדע אין הינקענדיגע יודישע שקאַפעס וואַלטען גאָר ווילדע וועלף געוועזען, וועלכע האָבען דיר גענומען דיינע שעפעליך אויסגעכאַפּט און צוריסען!.. ביז דעם וואַלד יאָג זיי, די יודישע אַסענדיגע וואַנדערער, די „פערשוינען", וואָס זענען אייביג אין בויד — — אין בויד גע־

שפּאַנט און געפייגערטע שקאַפּעס... דערביי האָסט דו אין וואַלד אַ געלעגנהייט דיין זינדיגע תּאוה צו זעטיגען... קענסט דארט כּסדר — איינעם נאָך דעם אַנדערען בוים אַרומנעמען, האַלזען, קושען, און איינרעדען גאָלדענע בערג, דערנאָך אַבברעכען אַ פּאָר צווייגליך און מיט אַ טייוועלשען געלעכטער קלונגען איבער דעם וואַלד, לאַכען פון אָרימען, צובראָכענעם בוימעל, וואָס האָט זיך געמוזט לאָזען האַלזען, געמוזט לאָזען קושען, צושאָקלען באָם, ווען דו האָסט איהם איינגערעדט... אַ ברירה האָט ער געהאַט? ביסט דאָך שטאַרקער פון איהם...

— האָ־אָ־אָ!

— און אַז איך וועל דיך שוין יאָ אַריינלאָזען, איז וואָס?.. אַ לעבען איז דאָ פאַר דיר? אַ גן־עדן אין מיין ענגען שטיביל אויף דעם דאַך?.. וועסט זיך דען האָבען וואו אַהין צו טהון? פיער שפּאַן אין דער ברייט, פיער אין דער טיעף...

— האָ־אָ־אָ! — — — אָהאָ־אָ־אָ!!

— אַי! נישט געדאַכט זאָלסט דו ווערען! אַ שויב האָסט דו מיר אויסגעשלאָגען... אַפּילו נישט קיין גרויסער שאַדען, סיי ווי געלאַטעט געוועזען פון אַ סך שטיקליך, שלעכט פּערקיטעוועט, קוים ס'האָט זיך געהאַלטען... אָט האָסט דו מיר אַ בריקה! אַ פליעג וואָלט אויך דאָס אייגענע געקענט... פּע! אַ מיאוּס קאַטאָוועס אַ ליכט'אויסצולעשען! אַצונד וועלען מיר גאָר ביידע בלייבען אין דער פינסטער... ס'קלאַפּט זיך אַ צאָהן אין אַ צאָהן, דאַכט זיך אַז די נייעסטע וואַלסען, אָדער מאַזורקעס קלאַפּען זיי, מיינע מוזיקאַלישע ציין – צום אַלעגראָ טאַקט... טאַנצען פון דעסטוועגען ווילט זיך נישט... די פיס זענען שטייף ווי די העלצער, דער גאַנצער קערפּער פערשטאַרט; ווען ס'קומט אַצונד אַריין דער מַלְאַךְ הַמָּוֶת וואָלט ער גאָר מיט מיר קיין אַרבייט נישט געהאַט... האָטש שעכט, נאַ... ווּעמען ווילט זיך דאָס אַמפּערען מיט דעם טוידט, אַז ס'איז אַזוי קאַלט... וויל איך גאָר, קען איך דעם ווינד אַ בעסער שפּיעל אָבטהון: עפען איך דאָס טיהריל פון קוימען און מאַך פון איהם אַ מין טייוועל־מיהל... דורך די צובראָכענע שויב אַריין, און דורך דעם קוימען אַרויס... ווידער דורך דעם פענסטער אַריין מיט אַ געקוויטשעריי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת — און ווידער מיט דעם אייגענעם קוויטש, ווי אַ חוּזק—פּאַשאָל דורך דעם קוימען!..

אָבער ווייסט דו וואָס גאָר? ביסט שוין יאָ דאָ, טאָ עָרצעהל זשע מיר האָטש עפּעס. איך בין שטאַרק נייגעריג צו הערען ווינד־מעשׂות!.. אַ גאַנץ אָפּטער גאַסט ביסט דו ביי מיר אויך, וויל איך טאַקע וויסען ווער דו ביסט? מיט וועמען איך האָב די עהרע?..

— קַיִן בין איך...

— קַיִן? אַה! קַיִן, קַיִן — — זעהר אַנגענעהם!.. זענען מיר דאָך גאָר נאָהנטע קרובים... אַלע טאָג בעגעגען מיר זיך... געקוילעט אַ ברודער דורך פרומקייט, איבער אַ מעשׂה פון קָרְבָּנוֹת, וואָס גאָט דאַרף דאָס סך הכּל אויף כַּפָּרוֹת... דער אייגענער קַיִן! דער איינענער! געוואַלד, ווי לאַנג דו לעבסט שוין! זאָג מיר, ווי לאַנג נאָך וועסט דו לעבען אויף צו לְהַכְעִיס דער מענשהייט, אויף צו להכעיס דער גאַנצער קולטור?.. ווי לאַנג!? ווייסט נישט?..

— איך בין אייביג!

— אייביג!!

— ... און גאָט האָט געזאָגט צו קַיִן: פערוואָגעלט וועסט דו זיין א י ב י ג אויף דער וועלט! און ווער ס'וועט הרג'נען קַיִן, וועל איך מיך אין דעם זיעבען מאָל נוֹקם זיין!" און קיינער הרג'ט נישט קַיִן, אייביג לעבט ער, אייביג וועט ער לעבען, ווייל זיין נאָמען איז א י י ב י ג!

— אייביג?!

— אַ ווינד איז ער געוואָרען! אַ קאַלטער ווינד, וואָס קיהלט אַלע ברידערליכע הערצער, וואָס רוישט אין די אויערען שרעקליכע מאָרד־געדאַנקען. מיט אַ ווילדער רְצִיחָה רייסט ער דעם דאַך פון שוואַך יודיש הייזיל... און מיט זיינע שוואַרצע, געדיכטע וואָלקענדע פליעגעל פערשטעלט ער די זון און לאָזט זי נישט שיינען איבער דעם יוד'ס קאָפּ!..

— אָבער ס'מוז דאָך אַ מאָל אַ סוֹף נעהמען צו זיין אייביג לעבען! מָשִׁיחַ מוז דאָך אַ מאָל קומען!..

— משיח קען נישט קומען כָּל זְמַן קַיִן לעבט!

— און אַז ס'וועט זיך אַ העלד געפינען, וואָס וועט די ווילדע חַיָה, וואָס הייסט קַיִן, דעם קאָפּ אָבהאַקען?

— טויזענד קעפּ האָב איך!

— און אַז ס'וועלען זיך טויזענד גִבּוֹרִים געפינען?

— פון יעדען ברודער־מאָרד קומט מיר צו אַ קאָפּ...

— אָבער אַז די יודען וועלען זיך אַלע ווי ברידער אַרומנעמען, ווי הייסע, געטרייע ברידער?..

— האָ־אָ־אָ־אָ! — — —

דער ווינד האָט אַ ציטער געטהון און די צווייטע שויב טראַסק! אַ גאַנצע שויב געוועזען... באַלד פאַלט מיר די דריטע צו די פיס און קלינגט מיט אַ זינגענדען יאָמער אויף דעם בייזען אָסענדיגען ווינט... די לעצטע שויב קאַפּיטולירט אויך באַלד! אין שטוב איז זיך נישט דאָ וואו צו בעהאַלטען, דער ווינד געפינט מיך אומעטום... מיט טויזענד מיילערווישט ער, לאַכט און וויינט... יאָ — ס'דאַכט זיך מיר אַז ער וויינט!..

איך הער שוין גאָר נישט, איך פערשטעה שוין גאָר נישט און אויף מיין פראַגע הער איך ניט קיין ענטפער...

מ. ארנשטיין.

פאטקי מיט די ברעמען.

(ענדע)

פריידעל האָט זיך געפּאָ־עט אין קיך, מיט דער שטעל איז זי געווען העכסט צופריעדען. ביז איצט האָט זי געהאַט בעל־הביתטעס אין הויבען און אין הינטערבאַנדען. רייצקי איז געווען אַנ'אַנדער אַרט בעל־הבית'טע, זי האָט זי גערופען „מאַדאַם", אַזוי האָט רייצקי פערלאַנגט. דאָס איז שוין געווען אין אַנדער לשון, דאָס איז געווען דייטש און פריידעל האָט צעהן מאָל אַ מינוט נעפרעגט: וואָס זאָגט די מאַדאַם?

רייצקי איז אויך געווען אין זיעבענטען הימעל, אַזאַ דיענסט האָט זי שוין לאַנג נישט געהאַט, — עס זאָל נור זיין אויף לאַנגע יאָהר — האָט זי געזאָגט צום מאַן; — אַ נייער בעזעם קעהרט גוט, מען זאָל נור נישט קיין עין־הרע געבען.

פריידעל האָט זיך געפאָרעט אין קיך, עס האָט איהר אַלץ געברענט אונטער די הענד. דער גאַנצער שכת איז שוין כמעט געווען פאַרטיג; די חלות, אַזוי, ווי אין דער זון געבאַקען, די פיש און די געבראָטענס וואָלט מען געקענט דעם קייזער דערלאַנגען און דאָס קופּער שען און ריין געפּוצט, אַזוי ווי גאָלד.

צינדערט מעגסט דו דיך אַרומוואַשען, פריידעל! ריין און שען — האָט רייצקי זי געלערנט. — זאָלסט נור נישט זיין קיין פלאָנדער, נישט ווי די מיידען פון הקדש, דו ווער נור אַ מענש, וועט דיר וואָהל זיין.

און ווי אַ פּריצה אין דער נייער שבת׳דיגער קלייד און אין די לאַנגע דימענטנע אויערינגען איז זי אַריינגעגאַנגען אין שטוב דעקען דעם טיש און אַוועקשטעלען די גרויסע, זילבערנע לייכטערס, וואָס דער קאָמיסאר האָט זי אַליין גערופען „שאַבאַשניק״.

יאַ מאדאַם!

פֿריידעל האָט איהר פּערלענגן נאָכגעקוקט: איין אמת׳דיגע פּריצה! זי האָט זאָך, אַנידערגעזעצט אויפ׳ן באַנק. „ווי די מיירען פֿון הקדש״! עס האָט איהר געטהון עפּיס אַ קלאַפּ אין האַרצען און דאָס בלוט איז איהר צוגעקומען צום פּנים, אַזוי ווי פֿון אַ פּאַטש. פֿון הקדש איז אַזוי מיאוס צו הערען, ער וואָלט געמעגט אין גאַנצען פֿערברענט ווערען.

זי האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע ווינקלען. עס איז שוין אַלץ געווען פֿאַרטיג און האָט אויסגעזעהן שענער, ווי ביי דער גבאי׳טע דאָס שלאָף־חדר. אויפ׳ן וואַנד האָט געהאָנגען אַ שפּיגעל און פֿאַר׳ן פענסטער פֿאָרהאַנגען. ביי דער טהיר איז געלעגען אַ סלאָמיאַנקע — איין אמת׳דיגע סאַלע.

„דו זיי נור אַ מענש, וועט דיר וואהל זיין.״

פֿריידעלס האַרץ האָט געשפּרונגען און געזונגען, דאָס נייע לעבען האָט זי געצויגען מיט אַ בעזונדערער קראַפֿט, זי האָט זיך געפֿיהלט עפּיס העכער און גרעסער, גלייך זי וואָלט אַרויס פֿון אַ פֿינסטערע לאָך אין די פֿרייע זוניגע לופֿט.

מיידיל! מיידיל! צי פֿריה, צי שפּעט,

צי האָסט דו קליידער, צו האסט דו גרעט?

זינגענדיג האָט זי אויפֿגעפֿלאָכטען דאָס האָר און זיך אַנידערגעשטעלט פֿאַר׳ן שפּיגעל.

— נו קינד! וואָס מאַכסט דו?

פּאָטקי איז שוין געשטאַנען נעבען קוימען און האָט געוואַרעמט די האַלב געפֿראָרענע הענד איבערן פֿייער. פֿון קאָפּ ביז די פֿיס איז ער געווען וויים בעדעקט מיט שניי, ווי מיט אַ ליילעך. דאָס וואַסער האָט זיך פֿון איהם געגאָסען, ווי פֿון אַ רינגע. ער האָט זיך געטרייסעלט פֿון קעלט.

— נו, קינד וואָס מאַכסט דו?

פֿריידעל האָט זיך געגעבען אַ דרעה און ערשראָקען געוואָרפֿען אַ בליק אויף זיינע שטיוועל, זוי זענען געווען אין שניי און אין בלאָטע, און די שענע ריינע פּאָדלאָגע האָט אויסגעזעהן, ווי מען וואָלט זי מיט לעהם בעצויגען. זי האָט זיך אָנגעחאַפּט פֿאַר׳ן קאָפּ.

— טאַטע! — האָט זי זיך געגעבען אַ בייזער — געה אַרויס, די מאַדאַם וועט שרייען, דו האסט מיר אָנגעמאַכט אַ חזיר־שטאַל; געה ארויס!

ער האָט זי אָנגעקוקט טיעף, טיעף. די דאַרע, שוואַרצע האַנד האָט אָנגעריהרט איהר אויפֿגעפלאָכטענעם האַר.

— אַ כפּרה די פּאָדלאָגע! — האָט ער זיך געגעבען אַ שמייכעל, אַזאַ הינטישע קעלט.

— געה אַרויס — האָט זי איהם געשטופּט, — מאַך מיר נישט קיין עגמת־נפש, די מאַדאַם וועט זיך בייזערן.

— ווידער מאַדאַם, מאַדאַם. אַ טייערע מעשה.

— געה שוין, איך בעט דיך.

— נו, וואַרט, איך בעקום נור דעם צווייער.

עס האָט זי געגעבען אַ שטאָך, ווי מיט אַ שפּילקע און שווייגענדיג, מיט פֿערביסענע ליפּען האָט זי אָנגעקוקט דעם פֿאָטער.

די שטיוועל צוריסען, די קאַפּאָטע אין לעכער און אין לאַטעס. איין געפֿיהל פֿון בושה און חרפּה האָט איהר ווידער געיאָגט דאָס בלוט אין פּנים אַריין אַזוי ווי פֿון אַ פּאַטש, פֿון צעהן פּעטש. אונרוהיג האָט זי זיך אומגעקוקט אין אַלע זייטען.

— טאַטע!

— האַ! פּאָטקי.

ר׳ אייזיק האָט אויפֿגעעפֿענט די טהיר פֿון זיין קאַבינעט און איז געבליבען שטעהן אויפ׳ן שוועל. — דער צווייער, יאַ!

דאָס בייטעלע איז געבליבען דרינען אויפ׳ן טיש. ר׳ אייזיק איז ווידער אַריינגעגאַנגען אין קאַבינעט.

פֿײדעל! — האָט ער זי פֿון דאָרט גערופֿען, — נאַ! גיב דעם טאַטען דעם צווייער.

זי איז געוואָרען רויט, ווי פֿייער, און פֿאַר די אויגען האָט זיך איהר אָנגעהויבען צו דרעהען און צו מישען, אַז זי האָט זיך געמוזט אָנהאַלטען אָן טהיר, אום נישט אומצופאַלען; דער צווייער האָט איהר געברענט די פֿינגער, אַזוי ווי עס וואָלט געווען גליהענדעס אייזען, און מיט אַ אַראָבגעלאָזענם קאָפּ און אַראָבגעלאָזענע אויגען האָט זי איבערגעשפּרייזט די שוועל. האַסטיג האָט זי דעם צווייער אַוואָרף געגעבען אויפ׳ן באַנק, זי האָט אַפֿילו דעם פֿאָטער נישט אָנגעקוקט.

—א גוטען שבת, פֿריידע! — האָט ער זיך פֿון איהר געזעגענט, — קום צו געהן שבת צו שלש־סעודות; קום, קום, פֿריידע!

זי האָט פֿערקייטעלט די טהיר, אַזוי ווי זי וואָלט מורא געהאַט אַז ער וועט צוריק קומען. אויפ׳ן פּאָדלאָגע זענען געווען די טריט פֿון זיינע שטיוועל. האַסטיג האָט זי זיי אָבגעווישט, אַזוי ווי יעדער פֿלעק וואָלט איהר געגעבען אַ שטאָך אין די אויגען, דאָס בלוט האָט אין איהר געקאָכט, און עפּיס אַ וועהטאָג, אַ קלעמעניש האָבען איהר צוגעדרוקט די ברוסט, אַזוי ווי מיט אַ שטיין, די פֿאָרהענגען, דער שפּיגעל, די סלאָמיאַנקע זענען פֿערשוואונדען. ווידער איז עס געווען דאָס פֿינסטערע, טיעפֿע לאָך, מיט די אָבגעריסענע וואַנד, מיט די אויסגעבראָכענע פֿענסטער מיט די שמוציגע לעכער און די ליימענע פּאָדלאָגע.

ציפּקי איז געזעסען מיט די געקאָכטע אַרבעס פֿאַר ליב׳לע מוטץ בריקעל און פֿערטראַכט האָט זי געקוקט פֿאַר זיך אין דער לופֿט אַריין. איהרע מיעדע אויגליך זענען געווען האַלב געשלאָסען און די שטערען פֿערקנייטשט. עס קלעמט איהר אַזוי שטאַרק ביי׳ן האַרצען, גלייך זי וואָלט עטליכע טאָג נישט אָנגעביסען.

אַהינטראָגען פֿריידלען די עפּעליך, אָדער נישט?

ציפּקי האָט זיך געריבען די אויגען, די אויגען האָבען איהר עטליכע צייט געשטאָכען ווי שפּילקעס. די אויגען ווערען איהר יעדען טאָג רויטער און שוואַכער, אַזוי שוואַך, אַז וויפֿיעל מאָל האָט זי זיך שוין טועה געווען פֿאַר אַ צווייער אַרויסגעגעבען אַ דרייער, אָדער פֿאַר אַ פֿיערער גאָר אַ זעקסער.

— אַ גראָשען אַרבעס! — און ציפּקי ניט זיך אַ האַפּ, רייסט אויף די אויגליך, מעסט אָב דאָס גראָשענדיגע מעסטיל, נעהמט צו דעם גראָשען און זיצט און גלאָטצט ווידער פֿאַר זיך אין די גרויע, קאַלטע לופֿט.

אַריינגעהן צו פֿריידלען אָדער נישט?

די עפּעליך טראָגט זי שוין אַרום אַ גאַנצע וואָך, פֿון יענעם

שבת אָן, פֿריידעל קומט נישט צו געהן... פֿערהאָרוועט, פֿערהאָרוועט... קיין עין־הרע רייצקי איז אַ בעל־הבית'טע, ווער מיר וואָהל גינט. קופּער און מעש אויף אַלע ווענד, מעשענע רייפֿען אַפֿילו, און דער גרויסער יום טוב'דיגער קעסעל... אַ גאַנץ יאהר שטעהט ער אַפֿילו אויפֿ'ן יום־טוב־דיגען בוידעם.

פֿריידעל איז בייז, אַז זי קומט אַריין, פֿאַר וואָס ?... גלאַט אַ נאַרישׁ קינד.. . די עפּעליך אַזוינע זיסיצקי און שען געבאַקען, ווי פֿאַר אַ קימפּעטאַרין, זאָל איהר זיין צו געזונד און צו לעבען.

ציפּקי האָט זיך אויפֿגעהויבען, דער פֿראָסט ברענט אַזוי ווי פֿייער, ווי אַ גרויסער צאַלענט־אויווען... ביי ר' אייזיק'ן שטעלט מען גאָר קיין צאַלענט נישט, קאַלטע געקעכטץ, עפּיס איין אויסטערליש שבת.

זי זאָל נור הלילה ר' אייזיק נישט אָנטרעפֿען פֿאַר'ן שטוב, עפּיס פֿאַר איהם ציטערט זי, ווי פֿאַר'ן קאָמיסאַר, זי ציטטערט זיך אַפֿילו אַנידערזעטצען נאָהענט נעבען זיין בריקעל... ער האָט זי שוין עטליכע מאָל אָבגעטריבען... די שטיעוועל קנאַקען איהם אַזוי ווי די ניס, קיין עין הרע, אַ בעל־דעת... ליב'לע מוטץ האָט זיך שוין אויך וויפֿיעל מאָל געוואָרפֿען: נור מיין בריקעל, די גאַס איז צו קליין ? —

עס קומט אייך עפּיס אָב פֿון בריקעל, איך בייס אייך אָב אַ שטיקעל ? — מיט איהם עפּיס לאָזט זיך שמיעסען.

שטילערהייט האָט זי געעפֿענט די טהיר און אַריינגעקוקט אין קיך, דאָס האַרץ האָט איהר געקלאַפּט פֿון אונרוהע און ערוואַרטונג. זי איז האַסטיג אַריינגעגאַנגען, די אויגען זענען איהר געוואָרען לעבעדיג און די ליפּען האָבען געלאַכט.

פֿריידעל איז געזעסען אויף דר'ערד און האָט נעפּליקט אַ גרויסע פֿעטע גאַנז. אין קיך איז געווען אַ ריח פֿון געשמאַראַכץ און גע־בראָטענס, ציפּקי איז געבליבען שטעהן, ווי פֿערשכורט.

— אַזוי ווי אויף אַ חתונה, פֿריידעל ! קיין עין־הרע.

-- וואָס ווילט איהר ציפּקי ?

ציפּקי האָט זיך ערשראָקען אומגעדרעהט.

רייצקי איז נעשטאַנען מיט'ן קאָכלעפֿעל פֿאַר'ן פייער און האָט אַרויסגעלענט אין אַ טיעפֿע שיסעל ברוינע פֿעטע גריבענעס, דאָס שמאַלץ האָט געקאָפּעט פֿון אַלע זייטען.

אַודאי יום־טוב'דיג שמאַלץ? — האָט זיך ציפּקי צוגערוקט. — עס זאָל זיין מיט ברכה.

-- וואָס ביזט דו געקומען, מאַמע ?

פֿריידעלס שטימע איז געווען בייז און אונצופֿריעדען.

איך בעט אייך, ציפּקי — האָט זיך רייצקי געגעבען אַ בייזער,— איך קען נישט ליידען, אַז עמיצער קומט אַריין, בשעת איך פרעגעל שמאַלץ, עס איז נישט קיין הצלחה; איהר וועט קומען איין אַנדערט מאָל.

איך וואָלט געוואָלט בעטען די קישקעליך — האָט ציפּקי קוים אַרויסגערעדט צומישט.

— די קישקעליך האָב איך שוין צוגעזאָגט דער מילך־יודענע, אָט נעמט די פּאָר פּיסליך.

— זאָל איך זיין צו מצוה — האָט געדאַנקט ציפּקי ; — דער־לעבט אם־ירצה־השם איבער אַ יאָהר ווייעדער.

— נו געה שוין געה ! — האָט געיאָגט פֿריידעל.

— איך געה, איך געה ! — האָט זי זיך צוגערוקט צו איהר, — נאַ, פֿריידעל ! צוויי עפּעליך פֿון שבת, זיסיצקי אַזוי ווי צוקער, נאַ ! ·

— איך בעדאַרף זיי גאָר נייטיג -- האָט זיך פֿריידעל געגעבען אַ וואָרף.

— נאַ, פֿריידעל, -— האָט זיך געבעטען ציפּקי און זי האָט די עפּעליך אַנידערגעלעגט פֿאַר פֿריידלען אויף דר'ערד.

פֿריידעל האָט זיי געגעבען אַ שליידער צוריק אין שעפּעל אַריין, איהרע אויגען האָבען געבלישצט און דער פּנים האָט געברענט. זי האָט זיך אויפגעהויבען און אַרויסגעלאָפֿען פֿון קיך.

ציפּקי איז געבליעבען שטעהן ערשראָקען און פֿערזאָרגט. זי האָט געקוקט מיט די רויטע אויגליך אין אַלע זייטען.

— געהט שוין, ציפּקי ! איהר וועט קומען איין אַנדערט מאָל — האָט זי געיאָגט רייצקי.

זי איז צוגעגאַנגען צום שעפּעל, אַרויסגענומען די עפּעליך, אָבגעווישט אָן קלייד און בעהאַלטען אין קעשענע.

— זייט מיר געזונד — האָט זי זיך געזעגענט, און איז מיט אַ אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ אַרויסגעגאַנגען פֿון קיך.

פּאָטקי איז אַהיימגעקומען בייז און געפֿראָרען. די באָדערקע קיילע האָט איהם אָנגעחאַפּט אין מיטען גאַס און נישט אָבגעלאָזט ביז ער האָט איהר געמוזט אויסהאַקען דאָס גאַנצע אייז אין מקוה, וואָס איז געווען אַזוי שטאַרק און פֿעסט פֿערפּראָרען, ווי אין גרעס־טען פֿראָסט דער טייך.. זי האָט איהם בעשוואָרען אויף פֿריידעלס געזונד און ער האָט געמוזט אַ האַלבען טאָג שטעהן און האַקען אַזוי ווי אַ האָליץ־העקער. דעריבער האָט ער זיך גאָר פערשפּעטיגט צו די קוויטליך אויף האַלין, און בשעת ער איז געקומען צו ליב'לע מוטץ, זענען שוין אַלע קוויטליך געווען פערטהיילט, נישט געבליע־בען קיין איינציגס... ליב'לע מוטץ האָט עס איהם געטהון אויף צו להכעיס, ער איז זיך נאָך אַלס נוקם פֿאַר'ן קוילעטש, אַזאַ הונד ! נישט קשה ! פּאָטקי איז אויך נישט קיין ניונקעלע, מאָרגען אי"ה מאַכט ער אַ געשריי אין שול, אַז עס וועט קלינגען... וואָס בין איך דער ערגסטער ? די שלעפּערס די אביונים פֿון הקדש זענען בילכער ווי איך ? מיר קומט נישט ? אַודאי קומט מיר צעהן מאָל אַזוי פיעל. ·

און פּאָטקי האָט זיך געריעבען די הענד און געבלאָזען אין די פֿינגער. איין אַנדערט מאָל וואָלט ער אין אַזאַ פֿראָסט אַריינגעגאַנ־גען צו ליב'לע מוטץ גלאַט אַזוי, זיך אַנידערשטעלען פֿאַר'ן אויווען, היינט האָט ער איהם אָנגעזידעלט, ווי אַ הונד, וויפֿיעל עס האָט נור געקענט אַריין... רבה'לע האָט געוואָלט מאַכען אַ פשרה : פּאָטקי, אפשר וואָלט איהר צוהאַקט אַ האַלבע פֿוהר האָליץ ? וואָלט איהר אָנגענומען אַ אָרם פֿאַר זיך... אַ שענע, ריינע כפרה ! וואָס בין איך אַ האָליץ־העקער. עס איז מיר גאָר כדאי.

ער האָט זיך אַריינגעקוועטשט אין ווינקעל, צווישען דעם אויווען און דער וואַנד.. נישט קשה ! מאָרגען וועלען זיי שוין הערען, ווער פּאָטקי איז.

ער האָט אויסגעשפּרייט די הענד און זיי געדריקט פֿעסט, פֿעסט אין אויווען אַריין, גלייך ער וואָלט געוואָלט מיט זיין גאַנץ קראַפֿט, מיט זיין גאַנץ פֿערלאַנגען אַרויסקריגען עטוואָס וואַרימקייט, אַ קליין ווניג.

פלוצלינג האָט ער געגעבען א צאפּעל, א פּרעהליך צאפּעל, א שמייכעל האָט זיך בעוויעזען אויף זיינע ליפּען. די צוזאמענגעצויגענע ברעמען האבען זיך אויסגעלעגט... אין די הענד האָט ער געהאלטען פעסט א צובראָכענען שארבען... דאָס איז געווען זיין שפּאַרקאַססע, זיין גאַנץ פאַרמעגען, פריידעלס נדן.

ער האָט זיך אַניעדערגעזעצט אויף ד'רערד, דאָס געלד אויסגעשאָטען אויף'ן שויס און האָט געצייהלט, געצייהלט מיט ליעבשאַפט, יעדער צווייער, יעדער גראשען איז געווען זיין קרוב, זיין פריינד, זיין האַרצפריינד, ער האָט געקענט אַלע זייערע צייכענס, זייער אַלטקייט, זייער פרישקייט: די מטבע האָט ער בעקומען חנוכה, יענע ביי די סליחות, די דריטע ערב שבת תשובה, און פּאָטקי איז געזעסען און האָט אָנגעקוקט דעם שאַרבען טיעף, טיעף, מיט אַבליק פול געדאַנקען און ליעבשאַפט, און דער שאַרבען האָט צו איהם גערעדט און ערצעהלט געשיכטען און צוגעזאָגט האָפנונגען, גדולה און מזל.

— איך וועל פריידלען אי״ה אין גיכען התונה מאַכען.

ער האָט א שמייכעל געטהון, דאָס האַרץ האָט אין איהם געשפרונגען פון פרייד: אַ שענעם יודישען חתן.

— די מאמע איז נישט דאָ ?

פריידעל האָט אויפגעמאַכט די טהיר און איז געבליעבען שטעהן אויפ'ן שוועל.

— פריידעל !

פּאָטקי האָט זיך אַ חאַפּ געטהון, ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, אין דער אַנדערער האנד האָט ער געהאלטען פעסט דעם שאַרבען.

— קום אַריין, פריידע ! קום.

— איך האָב נישט קיין צייט — האָט זי זיך געוויינערט; — די מאַדאַם האָט מיך געשיקט, די מאַמע זאָל קומען, זי האָט איהר צו געבען פעדערן צו פליקען, איך מוז געהן.

— נו, וואָס ! עס ברענט חלילה נישט; די מאדאַם.. אַדאַגה, לאָז זי אויסגעריסען ווערען, מיט נאָטס הילף וועסט דו אין גיכען אַליין זיין אַ בעל־הבית'טע.

זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט ווייט אויפגעריסענע אויגען, מיט אַ ביטערן שמייכעל אַרום די ליפּען.

— פריידע ! ווילסט זעהן ? דאָס איז פאַר דיר, דאָס בעקומסט דו נדן.

ער האָט אויפגעדעקט דעם שאַרבען און האָט איהם איהר צו גערוקט נאָהענט, נאָהענט פאַר די אויגען, מיט א שמייכעלדיגען פּנים.

זי איז געשטאַנען בלייך, ווי די וואַנד, מיט פערביסענע ליפּען.

די אויגען האָבען איהר בייז געפונקעלט.

— לאָז מיך אָב — האָט זי זיך אָבגעדרעהט פון איהם.

— נאַ, קוק, שעם דיך נישט, דאָס אַלץ איז פאַר דיר, פאַר א התן... יאַ, פריידע ! איך וועל דיר געבען אַ חתן, אַז אַלע מיידליך וועלען צופּלאַצט ווערען: אַ געראָטען יונג, אַ לערנקינד... איך וועל אייך געבען קעסט.

זי האָט אין גאַנצען אַ ציטער געטהון און פּלוצלינג ארויסגעשאָסען מיט אַ געלעכטער, הייזעריג, געקלעמט, געבראָכען.

— אַוודאי פּאָטקעס מיידיל פון הקדש אַרויס, וואָס דער טאַטע איהרער געהט אין די הייזער, א שענער שידוך !

זי האָט זיך פערדעקט דעם פּנים מיט די האַנד און האָט זיך פונאַנדער געוויינט.

פּאָטקי איז געבליעבען שטעהן ווי פערשטיינערט, מיט ווייט אויפגעריסענע אויגען, דעם שאַרבען האָט ער נאָך אלץ פעסט געדריקט אין דער רעכטער האַנד.

ביזט משוגע — האָט ער זי אָנגעקוקט, — אָדער וואָס צו אַלע גוט יאַהר ?

— יא, משוגע — האָט זי געשלוכצט, — אַודאי ! אַז דו קומסט אַריין נאָכ'ן צווייער, ווער איך טויט, איך פערגעה פאַר בושה, איך שעם זיך פאַר'ן בעל־הבית, פאַר דער בעל־הבית'טע...

פּאָטקען האָבען איהרע ווערטער אַ ריס געטהון אין האַרצען, זיין פּנים איז געוואָרען פינסטער, ווי די נאַכט, די ברעמען צוזאַמענגעצויגען.

— נישט קיין כבוד דיר ? נו, געה אין דר'ערד.

ער האָט געסאַפּעט, מיט'ן פוס האָט ער געגעבען אַ קאַפּ אין וואַנד אַריין.

— הלואי ! הלואי ! — האָט זי געהויבען די אויגען צום הימעל. הלואי זאָל איך ליגען אין דר'ערד.

זיין פּנים איז געוואָרען נאָך שוואַרצער, ער האָט זי אָנגעקוקט שטאַר, ערשראָקען, ציטערנדיג.

— הלואי, רבונו של עולם ! —און זי איז אַרויסגעלאָפען פון טהיר.

פּאָטקי איז צוגעגאַנגען צום פּעקעליק, בעהאַלטען דעם שאַרבען און זיך ווידער געשטעלט וואַרימען, ער האָט זיך צוגעדריקט אַזוי פעסט צום אויוועָן, אַז די ציעגעל האָבען זיך גערודערט און גרויסע שטיקער קאַלך האָבען זיך אָבגעריסען איינס נאָך דעם אַנדערען.

עס איז געווען גאָר שוין שפּעט, ווען ציפּקי איז געקומען אַהיים. צאַפּעלנדיג פון קעלט, האָט זי אויפגעמאַכט די טהיר.

— פּאָטקי ! — האָט זי גערופען — פּאָטקי !

— נו !

— געה, בעט אַפּאָר הייסע קוילען, איך וועל אָבקאָכען וואַרמעס, רייצקי האָט מיר געגעבען א פּאָר אייער. קוק ! זי זאָגט, מען פּיהלט זיי !

— ווער פערחאַפּט מיט איהר צוזאַמען !

זי האָט אַ צאַפּעל געגעבען, פּאָטקי האָט זי קיינמאָל נישט געשאָלטען, פון דער חתונה אָן נישט.

מיט דער צוזאַמענגעפּרעסטער פויסט האָט ער געגעבען אַ קלאַפּ אין וואַנד אַריין.

— איך פון הקדש ? איך האָב בריעף פון רבנים, איך וועל זיי ווייזען.

און האַסטיג האָט ער געגעבען אַ קלאַפּ מיט דער טהיר.

סאַלאָמעאַ פּערל.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.

יין גפן כשר לפסח, בהכשר הרבנים והגאונים בפולין וליטא.

באשר זה שנים רבות עסקתי במסחר היין של אבי ה"ר **הירש פרייגער** וגם היינות של ה"ר **משה האכפעלד** נעשו רק ע"י ותחת השגחתי בהכשר וטוב טעם, הנני מודיע, כי גם בשנה זו מוכן הנני למלאות חפץ הדורשים ממני אף הין אחד מן **90** קאפ. עד **8** ר"כ כל הין. ולהחפץ אשלה פרייז־קוראנט מכל המינים והמקחים, ויען כי יינות שנה זו מבורכים בטוב טעם, אקוה להפיק רצון הקונים עצהיו"ט.

חיים פרייגער. ХАИМУ ПРЕЙГЕРУ КИШИНЕВЪ.

נור פיר 7 רובל 50 קאפ׳

שיקע איך ארויס גאנגבארע סחורה וואס דער פרייז איז איבעראל ניט ווענינער ווי 12 ר׳, דערצו בעקומט יענער אויף זיין ארט די אגענטורא פון די סחורה מיט זייער גוטע קאנדיציעס. גענויע ערקלעהרונג געגען א 7 קאפ׳ מארקע אויף אנטווארט. כל הקודם זכה.

И. Матузонъ,
ВаршаваДѣльная 18.

זייט געזונד!

4 ניצליכע ביכער וועגען געזונד פארהיטען, פון דאקטאר גאטליעב.

1) די ערשטע הילף ביז דער דאקטאר קומט. פרייז 25 ק׳
2) שווינדזוכט, (סוכאטע) „ 25 ק׳
3) מאגען אונד געדערם־קראנקהייטען „ 40 ק׳
4) מענער קראנקהייטען (סעק־רעטנע ווענעריש:) „ 40 ק׳

Книжный магазинъ и библіотека ВАРШАВА,
А. ЦУКЕРМАНА
Наиевки 7.

פערזענליך, אויך דורך בריעף, ערקלער איך ווי צו מאכען 100 סארטען זאץ צו וועשע און טואלעטנע און פערשידענע העמישע מלאכות, אנטווארט געגען א 7 קאפ. מארקע. אדרעס:

Мыловарю
Ханму Срулю Линецкому
г. Елисаветградъ.

מיטעלען צום לעבען

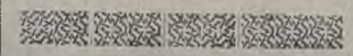
איך לערען בריפליך אויך פערזענליך העמישע ארטיקעלען וועלכע מיט יעדער פון זיי קען מען פיין עקזיסטירען, אויך רעגראם, טראנען, גלאנס פיר גערבער א, ז. וו. פארערט גאנץ ווייניג קאפיטאל, נעבען פראווא זיטעלסטווא ואגאר אין פטרבורג לויט א געוועזענע רעשעניע פון סענאט. אנטווארט געגען 7 ק׳ מארקע.

Варшава, Дѣльная. №18/10
И. Матузону.

פיר 3 רו"כ.

לערן איך בריעפליך און פערזענליך 1 ארטיקעל אחעמישען (וועלכער איז ניט גערעכענט אין פראספעקט פון מיינע חעמישע לעהרעס) זייער וויכטיג פיר אלע סארטען האנדלונגען, געזעלשאפטען, פאבריקען, פערשיעדענע פירמאס און פיר יעדען איינצעלנעם בעזונדער, פארערט קיין קאפיטאל און איינריכטונגען. ביי פערקויף פון 15 רו"כ די סחורה גאראנטיר איך אויף זיכערע 10 רו"כ פרנסה. ענערגישע פערקויפער קענען ייער פיעל פערקויפען. ערקלערונג געגען א 7 קאפ. מארקע אויף אנטווארט. פערזענליך צו הויז פון 12—9 מארגענס און פון 8—4 אבענדס.

Варшава Дѣльная 18.
И. МАТУЗОНУ.

נאר וואס ארויס פון דרוק

יודישע פאלקס־ליעדער מיט נאטעז

פון מ. מ. ווארשאווסקי

מיט א פארערדע פון שלום־עליכם.

פראכט־אויסגאבע.

פרייז 1 רובל מיט פארטא.

ציוניסטען בעקומען 25% ראבאט · מוכרי־ספרים — נאך בעדינגונג.

צו בעקומען ביים פערפאסער לויט אדרעסע:

Въ Кіевъ, **М. Житомирская 18.** Присяжному Повѣренному **М. М. ВАРШАВСКОМУ.**

---

2 וויכטיגע אויסלענדישע ארטיקלען, זעהר ניצליך אין יעדען הויז!!

1) א נאפטאווע־גאזאווע ניקלירטע לאמפע.

ברענט אהנע צילינדער העל היגיעניש און גיעבט קיין גערוך פערברויכט אין 12 שעה נור פיר 1 קאפ׳ קעראסין, ווייל נור דער גאז ברענט. מיט א מילך־ווייסען קליאש און ריעשאטקע. דיענט אויך פיר אנאכט לאמפ און קליינע קיכניע, קאכען און ווארעמען שנעל, פרייז מיט פערסילקא 2 רו"כ, אהנע קליאש 1,50 רו כ. ווערט געשיקט מיט א קורצע בעשרייבונג דאצו.

2 געשירר פון נייעם מעטאל אליומיניום וועלכעס איז שטארק און האלט אימער דעם ווייסען זילבער קאליר מיט ביליגע פרייזען. לעפעל און גאפל 20 ק׳. טעע שטיק קאמפאט לעפעל — 15 ק׳, טהעע לעפעל 10 ק׳. ביי בעשטעלונג פון 3 רוב׳ איז פריי פון פערסילקא. אין פון 6 רו"ב ווערט נאך צוגעגעבען אלס פרעמיע א ניי ערפונדענער זילבער פאראשאק מיט וועלכען יעדער קאן לייכט זילבערען מעטאל אויך אפפרישען אלטע אבגעקראכענע פערזילבערטע כלים ווי פראזשע אד"ג., לויט בעשרייבונג דאצו. דעם בעטרעף אדער אנג׳ קען מען שיקען מיט פאסטמארקען אדער פערעוואד. ביטע אויפגעבען דייטליך די פאסטסטאנציאן און אדרעס:

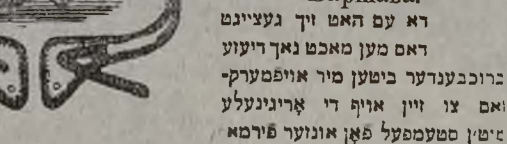
М. Левину, Варшава Новолипки № 29.

פריילינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין א קורצע צייט דורך בריעף אין זארגאן, רוסיש און דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה א מארקע. ניט זוימט און פרעגט אן ביי:

Варшава, Госпожѣ Бертѣ Найдичъ.

נייעס!! נייעס!!

ברוכבענדער עלעקטרא־גאלוואנישע היילען גרינדליך נאך קורצען געברויך, ווי עס איז איבערצייגט געווארען, אז נאך 3 מאנאטליכען טראגען, ווירד דער ברוך פאללשטענדיג אויסגעהיילט. פרייז פאן איינער זייטע 6 רובל, צווייזייטיג 10 רובל. בויכבינדען פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס, אונד פערשיעדענע אנדערע כירורגישע ארטיקלען — צו בעקומען נור ביים אפטישען־כירורגישען געשעפט אונזער דער פירמא: אלעקסאנדער, סענאטארסקא 22 ווארשוי.

אדרעססע:

„АЛЕКСАНДРЪ“
Сенаторская ул. № 22.
Варшава.

דא עס האט זיך געציינט דאס מען מאכט נאך דיעזע ברוכבענדער ביטען מיר אויפמערקזאם צו זיין אויף די אריגינעלע זייט'ן סטעמפעל פאן אונזער פירמא

אין ביאליסטאק

איז צו אבאנירען אויף די צייטונגען „השלח“, „הדור“, „דער יוד“, „המליץ“, „הצפירה“, „די וועלט“, Биржe. Вѣдомости, Восходъ, Буду ность, НИВА, אד"ג. און אויך צו בעקומען אלע ספרי אחיאסף ביי שמואל ליפשיץ

לויט אדרעסע:

Книжный Магазинъ Ш. Я. Липшицъ, Бѣлостокъ.

נור מיט עטליכע רובל

קען יעדער מענש ביי זיך אויפ'ן ארט א גוטע פרנסה איינפיהרען, אזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך א בריעף געגען א 7 קאפ׳ מארקע.

אדרעסירען:

Варщава, Я. Найдичъ.